

Hajnal Gyöngyi

Atilla, a hun király és a Camelot-i Arthur király személyazonosságának kérdéséről

Kevés olyan sok színben bemutatott egyéniség tűnik fel a történelemkönyvek lapjain, mint Atilla, a hun király. Személyiségének varázsa olyan erőt képvisel, amely mind a mai napig jelentősen megosztja korának és személyének kutatóit éppen úgy, mint a téma laikus szerelmeseit. Céлом, Atillának, mint a XXI. századi magyarság számára jelentős, meghatározó személynek bemutatása, akinek sorsa, tettei, tapintható gondolkodásmódja befolyásolta és befolyásolja nemzetünk mindenkori sorsát. Előadásom és jelen jegyzetem célja nem más, mint felvetni egy kevésbé számba vett, ám ugyanakkor létjogosultságot önmagának kétség kívül megkívánó szemlélődési módot, amely jelentékenyen támogatja a hun uralkodó misztériumának megfejthetőségét. Ennek bemutatása érdekében előadásom és jegyzetem azokra a feljegyzésekben finoman tapintható közlésekre támaszkodik, amelyeknek tényleges valóját kevésbé szokás figyelembe venni, mivel a kutató az adódó esetek meghatározó számában nehezen vonatkoztat el saját korának értelmezési és észlelési rendszereitől, így félő, hogy vizsgálatait nem a kívánatos mértékben befolyásolja eme emberi állapot. Kiemelten fontos a tényyszerűség körülményhalmazait azok eredeti viszonylatában szemlélni, kerülve a történeti időben általában megjelent ok-okozati viszonyok és azok körülményei, mint előzmények és következmények halmazainak indokolatlan keverését. Ennek hiányában ugyanis hihető értelmezéseket alkothatunk, ám azok miután nélkülözik a valósággal való egyezést, torzzá, a jövő számára lényegileg alkalmazhatatlanná válnak. Miután a tudomány egyik célja a jövő kihívásaira a jelenben, az emberi tapasztalás útján való megismerésben, válaszokat találni, a kérdésfelvetés korántsem felesleges. Jövőnket múltunk valós tapasztalatainak talaján kell felépítenünk, hogy az így létrehozott építmény erős alapozást, időtálló szerkezetet nyerhessen az eljövendő magyarság számára.

Hiszek abban, hogy némi pontosítással tisztázható az a zavar, amely a történelmi Atilla valódi és jelenlegi, általánosan igen félelmetesre festett képe között nyilvánvalóan megvan. Személyes emberi és vezetői példáján keresztül, ugyanis a jelenleg zajló világidőszak alapkérdéseire tekinthetünk rá, azok teljes tisztázottságában és terjedelmében. Ezen felül iránymutatást nyerhetünk az adódó feladatoknak, az Élő Isteni Igazsággal való összehangolt megoldására vonatkozóan is. Ebben, és csakis ebben az esetben lehetünk sikeresek a Kárpát-medencei jövő magyaros megalkotásában.

Az V. század adta történeti környezet hangsúlyai

Atila megítélésével kapcsolatos sokszínűségnek alap oka az akkori intézményesített hitélet- és világi hatalom belső válsága és az ebből adódó, szinte már tudathasadásos világértékelési modell. Ez ugyanis a teljes megsemmisülés reményvesztettségével, káosz létrejöttéhez vezette el a nyugati világnak meghatározó hatalmi szervezeteit, uralkodó csoportjait és nem kevésbé azokat a társadalmakat, melyek hozzájuk tartoztak. Ebben a kilátástalannak tűnő helyzetben egy kiváló képességű, sikeres, egységet teremteni képes, önmaga érdekeit minden körülmények között képviselni tudó hadvezér, politikus és tudós személy, amilyen Atila is volt, legyőzhetetlen és rettegett képet mutat. Számára a nyugati típusú zavar nem létezik, amely alapvetően előnyt jelent. Mindez elmélyül, hogyha tudjuk, hogy a 418-as béketárgyalásokat követően a tizenkét éves Atillát gyermek fogolyként Honorius császár római udvarába küldték. Cserébe a hunok megkapták Flavius Aetius a rómaiak által megrendezett fogolycsere keretében. Valószínűleg Atillát a birodalom udvaraiban, saját szokásai és hagyományai alapján és saját fényűző életstílusukban nevelték, abban a reményben, hogy ezeket a dolgokat visszaviszi majd saját nemzetéhez, így növelve majd Róma befolyását. Az ifjú római tartózkodása alatt megpróbált elszökni, de a kísérlet nem sikerült. A birodalom intenzív tanulmányozására fordított a figyelmét, miközben beletörődést a sorsba, amit pillanatnyilag tapasztalnia kellett. Tanulmányozta a római gondolkodásmódot és politikát. Gyakorta kísérte figyelemmel a diplomáciai tanácskozásokat. Tanult a hatalom gyakorlásáról, a protokollról, jószerről mindenről, amely az államirányítást illeti. Felnőttként ezzel a tudással tért vissza népéhez. Összességében ez a kép, a maga kicsinységét éppen megélő ember, csoport, nép számára, érthető módon félelmet és irigységet szül. A családottság élmény, amely a sikertelen átnevelő politika teljes kudarcát jelenti, majdhogynem bevallhatatlan teher a nyugati népek előtt, mivel igazolja az oly nagyon befektetett szkíta népek nem helyes megítélését. A nyugati civilizáció és annak alapeszményei, amelyek mai európai szemléletmódunkat is meghatározzák, már abban az időben tévesnek bizonyultak. Mind a mai napig lényegét tekintve csupán annyi változott, hogy eltűntek azok az „eszmei tükrök”, azok az Atila típusú személyek a nagy nyilvánosság szeme elől, akiknek személyes tükrében ugyanúgy felmutatódnának a rejtett hibák, mint egykoron. Innen még nagyon távol van a valódi lényeg, azaz a személyes fejlődés béli lemaradás kérdésének felvetése és a tényleges emelkedést hozó fejlődés menetrendjének meghatározása. Pontosan tudjuk, hogy milyen nehéz egyről a kettőre jutni! Korábbi korokban sem volt ez másképpen. A félelmet szülni képes nagy fejlődés béli különbség lélektani feldolgozása nagyon nehéz feladat és igen kevés eséllyel kecsegtet a sikeresség irányából.

A IV. és V. században a hírhedt világi erő, azaz a Római Birodalom végoráihoz érkezett. Az általa támogatott és önjelét, befolyását világi szinten növelni kívánó nyugati egyház számára ez létveszélyt jelent.¹ A birodalom omlásával ugyanis

¹ Mint ismeretes a világi hatalom, bármilyen formában tekintve is, két összetevő együttes megléte esetén válik tartóssá. A világi uralkodás, a földhöz, az azon élő néphez, a termé-

saját világi támasztékát látszik elveszíteni, ami egyet jelent önnön megsemmisülésével is. A hitéleti léptékekkel mérve fiatal egyház ekkorra már túl van egy egyházszakadáson, több hatalmi villongáson és eretnekmozgalmi tevékenységen. A Római Birodalom vezetője, mint világi uralkodó és az őt spirituális vonatkozásban kiegészítő nyugati egyház viszonya egységesen képviseli a világi és spirituális hatalom, azaz a ténylegesen gyakorolható földi hatalom egységét². Szövetségük kényszerű megbomlásával azonban mindketten bukásra vannak ítélve. Létük megmaradása azon múlik, hogy sikerül-e új, megtartó körülmények közé magukat át helyezni. Ez az új állapot sem nélkülözheti az általános „természeti törvényekhez” való alkalmazkodást. A nyugati egyház számára így két lehetséges út van. Az egyik szerint valóságos szakrális dinasztia mellett támogató egyházzá válni. A másik pedig gyengíteni a meglévő szakrális uralkodók befolyását, időt nyerni, amelyet az újjáalakulásra fordíthat, abban az esetben, hogyha bizonytalan lenne önnön felkészültségében.

Mai szemléletmódunkat jelentős mértékben áthatja az a szemléletmód, amely ezt a válságot szellemi szinten túlélni igyekezett. Nevezetesen a fent említett két kialakulási menetrendből egy kevert elegyet alkotott. Így jöhetett létre, a szónak igen szoros értelmében a Meroving később pedig a Karoling dinasztia³, illetve a kirekesztés elméletrendszere, a bűnbakképzés egy időben. A cél a

szeti viszonyokhoz igazodó vonatkozás és a spirituális síkon, azaz az Élő Égi Igazsággal alkotott szerves viszonyban tejesedik ki. Ez utóbbi tartalmazza a rászületettség és az ingyen kegyelmi jogosultságok halmazát. Ez emberi akarral meg nem változtatható, ám olyan hadászati, politikai, társadalmi, stb. előnyöket jelent, amelyek feleslegessé teszik a szükséges mértéken felüli egymásnak feszülést. Ez a vonatkozás meglétével gátolja az erkölcs nem kívánt kilengéseit, az irányítás negatív, azaz ön- és nemzetromboló hatásainak megvalósulását, a politikai élet egyéni céloknak való alárendelődését, és az általános közélet perspektívájának beszűkülését. A korban, illetve azt jóval megelőzően és még néhány évszázaddal később is alapvető jelentőségű a leírt szempont figyelembe vétele, mint természeti tény, amely áthághatatlan.

2 A szakrális királyság, egyáltalán a szakrális hatalomgyakorlásának feltétele ez, amely a hazai hagyományban általában egy személyben, vagy két egymással szorosan együttműködő személy együttes uralkodásakor jön létre, amikor is ezek a személyek közeli rokonok, vagy más vérségi leszámazási alapon is kötődnek egymáshoz a közös korfeladat jelentette sorson kívül. A fent említett esetben ennek egy imitációját látjuk, amely éppen azért mert utánzat, egy fajta sajátos másolata az eredetinek, amelynek képzeletbeli építménye nélküli a válós rászületettség és sors szerűség adta alapokat, könnyen omlik és általában véve folyamatos tapasztatásra is szorul. Ez a tevékenység pedig az aktív cselekvőképes energiák megsemmisítően nagy részét vonja el a szükséges felhasználási területektől.

3 A Karoling dinasztia önmagában véve is zavaros. Nagy Károly nagyapja Martell Károly, apja Kis Pippin, akitől a frank királyi széket örökölte 768-ban. Martell Károly úgynevezett majordomus volt a frank birodalomban. Hagyományosan a Meroving dinasztia tartják az első, mai értelemben vett, francia uralkodócsaládnak, akik természetesen nem kevésbé zavaros eredettel rendelkeznek. Tagjai 476 és 750 között uralkodtak. Az utolsó időkben az ebből a családból származó királyok bábkirályok voltak, akiket majordomusaik (udvarnokai) mozgattak és végül buktattak is meg, amikor már nem volt szükség a Merovingok felelősségelárító szereplésére. Tegyük egy kis kitérőt a néhány generációval korábbi múltba, hogy kellőképpen átláthassuk a Merovingok végleges eltűnésének okát és a helyébe lépő Karoling-ház életre hívásának magyarázatát. Martell Károly nagyapja I. Pippin (A sorszám itt kizárólag azt jelenti, hogy ő volt az első Pippin nevű családtag, mivel királyi széke nem volt!), aki II. Chlotar Meroving király tanácsnoka és az austraszi királyi palota majordomusa volt. Leányának és Arnulf metzi püspök fiával kötött házasságából származott II. Pippin, aki 687-től az első frank uralkodó. Fia

világ szemében egy átalakulást, reformot végrehajtani, amely tömegeket vonz, amennyiben lehetséges a korábbinál jóval nagyobb, és egyben jelentős gyengeséget okoz más „rivális”, már működő rendszerekben. Bűnbakká váltak tehát a saját felségterületen, azaz egyházon belüli eretnek mozgalmak és azok vezetői, függetlenül attól, hogy korábban mennyire lettek elismertté.⁴ Ezzel a nyugati többek közt Martell Károly és dédunokája Nagy Károly, aki a Karoling dinasztia ősatya. II. Pippin személye kiemelten fontos! Könnyű elsiklani felette, mivel a késői leszármazott Nagy Károly sokkal nagyobb hírnévnek örvend. A Karolingok színerelépése, azonban egyedül neki köszönhető, illetve annak az akarata, amely belőle frank királyt csinál a semmiből. A Kru. VI. század végén a római birodalom megsemmisülésével a megszabadult, eredetileg kelta népcsoportok által lakott területeken, feléledt az igény az ősi keresztényi alapok helyreállítására. Új egyház látszott szerveződni, melynek világi védőbástyái a még életben maradt kelta uralkodóházak tagjai voltak. Látszólagosan uralkodói házuk később a Meroving dinasztiában figyelhető tovább, legalábbis a római egyház egyetértése mellett. A Merovingok a hétköznapi élet szintjén kezdték egyesíteni a hagyományában, de már szórványban élő kelta néptöredékeket. A mimelt spirituális újjáéledésnek megvoltak a kezdeti sikerei, de miután a Merovingok is egy áldinasztia voltak, néhány emberöltő alatt ez a folyamat elbukott. A római birodalom idején erejét gyűjtögető római egyház úgy tűnt, hogy komoly vetélytársat látott ebben a családban. Figyeljünk fel azonban arra, hogy a korban olyan gyakori életvesztések, eltűnések, tényleges meggyilkoltatások nemigen érték el ezt a családot. Pedig ez a kifelé mutatót képhez társítható, szakrális családok esetében egyre nagyobb méreteket öltött, egészen addig, míg Szent István korára általánossá vált. A Pápaság világi stabilizáló erő nélkül, amelyet a Római Birodalom urai jelenthettek, nem is vállalkozhatott arra, hogy felvegye a versenyt régi-új ellenfeleivel, a szakrális királyokkal. A „Meroving ötlet” azonban nem volt sikeres, mert a szakrális uralkodóházak – átlátván a szítán – nem közeledtek lényegi szinten és így a beágyazni kívánt frank család, megsemmisítésre ítéltetett. A pápa kitalált hát magának egy új dinasztiát, amely erővel átveszi a Merovingok világi erőinek örökét. A hagyaték jobbára a földre korlátozódott, hiszen akié az ország, azé a hatalom világi és spirituális értelemben egyaránt. A Meroving uralkodók elfogadták a pápának azt a kérését, hogy hívja életre az úgynevezett majordomus-i feladatokat. A majordomusok, azaz az udvarnagok tanácsadói, jószágigazgatói feladatokat, jogkört is kaptak idővel. Így lehetett, hogy a Meroving dinasztia utolsó idejében javarészt az ő hatásuk érvényesült, mint feltétel, a pápa megbékítését és a római egyház megújítását biztosítandóan. Az egyház terve a hatalomba való beletanulás helyett a hatalom erőszakos átvétele volt. II. Pippin származása révén és személyiségében is a legalkalmasabbnak bizonyult a terv véghezvitelére. Képzést nagypapjától Arnulftól kapott, aki a pápa bizalmasaként tevékenykedett és hitte, hogy tettei a jövő „egészségesebb” kereszténységét szolgálják. Felnőttként, Pippin a megmaradt római politikai befolyása révén, cseppnyi katonai segítséggel trónra került és ettől a pillanattól hivatalosan is felesküdtött védője a római egyháznak. Ezt utódai sem felejtették el megerősíteni. Nagy Károly édesapja, Kis Pippin is így tett. Amíg a pápa téritőivel tartott hadjáratot szerte Európában, addig Pippin katonai segítségével szerzett érvényt a „szent fejlődésnek”, ahol a pápa nem járt sikerrel. Nem meglepő tehát, hogy amikor a pápa német-római császári koronát első ízben szeretne volna egy világi uralkodó fejére helyezni, akkor a már jól bevált uralkodócsaládra esett az egyhangú választás. A pápa kifejezésre juttatta, hogy Pippin Isten kegyelméből uralkodik, ezen oknál fogva neki és családjának örökletessé tette keresztény monarchiáját. Természetesen elvárta ezek után a mindenkor pápa, hogy a hivatalosan szakrális dinasztiának titulált család folyamatosan katonai segítséget nyújtson. Pippin ezt követően, kolostorba záratta az utolsó Meroving királyt és a helyébe ült. Hatalmát a római egyház tette fedhetlenné. Kialakult a római típusú új vallási egység és mellé a politikai egyetemesség. (Hajnal Gyöngyi: Adatok a magyar szakrális örökség felderítéséhez)

4 Itt első sorban pelagianizmusra, illetve Pelagiusra magára igyekszem célozni, aki 400.411-ig Rómában majd Észak-Afrikában tanít a nyugati egyház erős támogatásával. Tanításában előtérbe hozza az Ember és Isten között szükséges egyenes kapcsolatot és ennek megteremtéséhez és gondozásához alkalmazza a z egyházat, ahhoz az intézményt az a biztonságos közeg, amelyet a Teremtő és Teremtménye földi találkozáspontja jellemez. Fontos tudni, hogy Pelagius ír szerzetes, aki eredetileg nem tagja a nyugati egyháznak, hanem a szkíta alapú kelta egyház szerzetese és a megváltó utat hirdetni érkezik Rómába! Vele szemben állítja az egyház, amikor hatása veszélyesen széles körben látszik terjedni, az azóta híres és nagy becsben tartott Szent Ágostont, aki saját hitéletbeli vívódási embe-

egyház egy sajátos bűnbánatot gyakorolt, amelynek keretében belső egészséges újító minőségek tűntek el, satnyultak el. A növekvő hatalom pedig akkor látszik a legnagyobb, adott esetben jóval termékenyebbnek saját tényleges valójánál, hogyha a személy, amely célkeresztbe kerül, kellően ismert és elismert ahhoz, hogy a vele való összefüggésbe keveredés fényt tereljen a feltörekvő felé is. A mellé állás stratégiája ebben az esetben nemigen látszik kifizetődőnek, hisz akár egy atillai minőség szemlélésekor is nyilvánvaló, hogy Atilla fényében mindenkor Atilla maga látszik leginkább. Ezzel szemben a „fény terelésének” alkal-mával láthatóvá válik az is, hogy Atilla kivel küzd. Ez a külső szemlélő számára azt az üzenetet közvetíti, hogy a küzdő felek egymást a harcra megfelelőnek, azaz méltónak találták, így ez a feltörekvő számára önmagában, a végkimeneltől függetlenül nyereség. A figyelők számára kevésbé látható, és így számukra kevésbé is fontos, hogy vajon a küzdő felek közös megegyezéssel küzdenek-e egymással - hogy kiderüljön azután, hogy melyikük a méltóbb a folytatáshoz -, avagy az egyik csupán költözködik a másikkal és amaz pedig nem akarja igazán bántani a láthatóan méltatlan ellenfelet. Tudomásul kell tehát vennünk, hogy Atilla személyének negatív megítélése egy roppant tudatos és félelemmel teli hírverés eredménye és lényegét tekintve nélkülözi a tényszerű valóságot.

Arthur és Atilla

A családi kapcsolatok követése az egy emberi életidőt meghaladó, maradóknak szánt értékek védelme, illetve megőrzése köré rendeződik. Az Isten által teremtett embernek joga és felelőssége a szükséges mértékű hatalom gyakorlása, mivel teremtettségében meghalad minden más létezőt a földi világban.

A nemesi családok esetében ez a felelősség még nagyobb, miután népeik létének alapelveit, esszenciáit, legbelső lényegét hordozzák. Saját egyéni mivoltuk tehát teljesen alárendelődik ennek a társadalmi feladatnak. Az egyes családokba született gyermekek felnőttként tovább viszik az elődeik által is hordozott minőségeket. A feladatuk azonban nem csupán a megőrzés, hanem a társadalomban való megújulás időről-időre való elindítása és figyelemmel tartása. A nemesség feladata tehát az adott népcsoport leszármazásból adódó létfeladatának és a jelen helyzeti világban való megformálódásának egyesítése, azaz a nemzet térben és időben való egyesítése generációról generációra. Az e feladatot vinni hivatott és vinni képes családok azonban nem önkéntes jelentkezés alapján szerveződnek, hanem teremtői kijelölés alapján.

ri rendezése előtt lesz tagja a nyugati egyháznak és szinte már önigazoló vehemenciával lát neki, minden a nyugati típusú kereszténységtől különböző gondolatnak, csoportnak, érv rendszernek a felszámolásához. Rendkívüli szónoki képességei és nagy hatást gyakorló személyisége hamar népszerűvé tette a helyzetet nem ismerők számára. Tanításában általában a fizikai valóság és a spirituális sik erős kettéválasztására épít. Amennyire haraggal volt korai éveiben a hittel szemben, az egyház kebelén annyira haraggal volt a test és az érzékek irányában. Láthatóan csapongó személye erőteljes, de nem kiteljesedett személyiségre vall.

Arthur geneológiája

Arthur leszármazásával kapcsolatban a források nem fogalmazzak egyértelműen. A zavar két okból mindenképpen indokolt. Az egyik, hogy a történeti Arthur király életidejében Britannia területén valaha volt kisebb királyságok élén több hasonló nevű uralkodó is állt. Ezek személyazonosságának és esetleges egymással való rokoníthatóságának kérdése mind máig megoldatlan feladat. A másik zavaró tényező a kényszeres torzítás a kelta eredetre vonatkozólag, ahol is titkos adatnak számított a királyi ház leszármazása, éppen ezért beszélő nevekkel, vonatkozó elnevezésekkel helyettesítették a családi viszonyokra vonatkozó részeket. Ilyen típusú rejtekezést máshol nem tapasztalhatunk. Példaként említsük meg magát Arthurt és Merlint, akiknek neveiről jelentősen értekezik a szakirodalom, bizonyítva, hogy ezek a szavak vonatkozásokat és nem tényleges névjelölést tartalmaznak⁵. Nevezetesen, Arthur=Artus(rég.)=Nagy medve, Merlin=Sólyom/Sas csillagképek jelölői. Éppen ezért a geneológia felállításakor számos esetben egészen más neveket találunk. Hangsúlyozom ennél a pontnál, hogy miután az adott korban a származás bizalmas tudás volt, ezért a vonatkozásokat jelölő nevektől eltérő megjegyzések általában spekuláció eredményei, azaz leginkább találgatások az adott történetíró személyén keresztül! Mindazonáltal a kelta emlékezet szerint, melyekből Geoffrey of Monmouth és John of Glastonbury munkássága is indult, úgy tartja, hogy Arthur anyai ágon Helaius leszármazottja, aki pedig Arimathei József unkaöccse volt⁶. Aki Jézus halála után Máriával menekült volna Sarras királyságába, ahol is a Szent Grál őrzésére az ottani királyt/királyokat avatta volna fel. Tomory Zsuzsa „Az Arthur legenda kör magyar kapcsolatai” című munkájában kifejti a „sarras” szó vonatkozásait. Teljesen tisztázva láthatjuk, így a „sáros” (jel: fényes) szón keresztül, hogy a köztudottan az arthuri legendakörben feltűnő Bors lovag - aki magának Arthurnak a fia - Árpád vezér leszármazottjaként, a mai Borsodban található ősi családi fészkekben több ízben időzött, mondhatjuk, hogy az arthuri geneológiának a fészket is itt találjuk meg. Tomory Zsuzsa arra is felhívja a figyelmet, hogy a közelben található Sárospatak, amelynek neve nyilvánvaló egyezést mutat a

⁵ A nevek használatban megjelölik az illető személy azonosságát emberi sorsával, feladattal és társadalmi alkalmasságával kapcsolatban. A „vonatkozó nevek” (Saját szóhasználatom!), pedig egy álarcként tanúskodnak ugyanerről, ám a kozmológia és a szerves műveltség szempontjai alapján. Fontos e két féle névalkotás módot elkülönítenünk, hogy a zavar tisztázásra kerülhessen. Tudjuk, hogy a szkíta utód népeknél az erőszakos nyelvcserek a X. századra általánossá váltak, így lettek a lengyelek szlávok, ugyanúgy a bolgárok is. A nemzeti hagyaték megtartásában a szerves műveltség és annak nyelvezete menekülési utat jelentett, mivel a hódítani akaró indo-európai népek gondolkodásmódja a megértés és átlátás szintjén nem képes azt teljes egészében befogadni. Ez a műveltség ugyanis, mint arra sokan rámutattak már hangsúlyosan nyelv és leszármazás specifikus. Megfelelő védelmet jelent tehát az ezen a nyelven való rejtjelhasználat, mivel bizonyos, hogy csakis az értheti, aki arra születetten alkalmas és saját magát is azzá tette egyéni életében.

⁶ Mindazonáltal a Kerek Asztal körül Arimathei Józsefnek más leszármazottjai is ülték, nevezetesen Galahad és Lancelot lovagok, akiknek a genetikai leszármazása éppen ugyanolyan erős, mint a királyé, hiszen unokatestvérek lennének. Merlin pedig Arthur atyai nagybátyja.

„Sarras” névvel. A borsi jelenlétre a Kárpát-medence helység és családneveinek máig meglévő nagy száma teljes értékű bizonyítékkal szolgál. Amennyiben némi időegyeztetést hajtunk végre és sorrendbe tesszük az eddig említett történelmi személyek születési dátumait, azt kapjuk, hogy a Bors vitéz által tett látogatások idejében Árpád fejedelem még meg sem született, viszont ősatya Csaba, illetve Atilla igen.

Atilla geneológiája

Atilla, hun király leszármazási táblája Arthuréhoz hasonló nehézségekkel küszködik. Ám leginkább valószerűnek látszik az a kutatói vélemény, amely a király származását Hunor ősatyához vezeti vissza. Az ok, amely erre a vélekedésre vezetett, nem valamiféle túlzó hazaszeretet, hanem az a tény, hogy olvasva a témában megjelent érvelések idegen nyelvű, illetve magyar anyagainak nagy számát, e módon olyan megoldást kapunk, amely nem arra épül, hogy kizárja a többi lehetségesnek tűnő választ, hanem igyekszik a saját helyességére építeni és számol a többi vélekedés valamilyen féle létjogosultságával. (Kivételt képez itt egy-egy a tényeket teljesen figyelmen kívül hagyó vélekedés!) A hunori vonal továbbá választ ad Atilla személyiségével kapcsolatban felmerülő még eddig nem, vagy kevésbé tárgyalt, ám fontos motívumokra, amelyek a jelenlegi általános tudományos szemlélődés számára azért tárgyalatlanok, mert előzetes vélekedés alapján kevésbé tűnnek bárki által sikerrel megfejthetőnek. Sajátosan ilyen Atilla névváltozásainak alakulása. A király nyilvánvaló természetfeletti hatása. Atilla által vezetett seregek egyértelmű fölénye szervezettségben, képzettségben, a stratégia megválasztásában.

Atilla király származása tehát Bendegúzon/Mundzokon keresztül Hunor hercegig követhető. Badiny Jós Ferenc a Jézus király, a pártus herceg című művében részt szentel Mária származásának és ebben a fejezetben megjelenik Arimathei József alakjai is, akiről a professzor bizonyítja, hogy pártus hercegi család sarja, Máriával együtt.

Azonos személyiségjegyek

Amennyiben nagyító alá tesszük Atillára, a hun uralkodóra és Arthurrá, Camelot királyára vonatkozó legkorábbi feljegyzéseket, arra a következtetésre kell jussunk, hogy a két történelmi alak egymással szakasztott megegyező viselkedési típust képvisel. Mindazonáltal az is szembeötlő, hogy mennyire hasonlós a két alak esemény naptára is. Példaként említsünk meg, hogy mind a ketőjük szigorú és határozott hadvezér, aki eltántoríthatatlan döntéseitől. Saját seregétől legalább akkora fegyelmet követel, mint a meghódított népektől alkalmazkodást. Mindkettő nagy hódító. Eljutnak Rómába és Konstantinápolyba is. Atilla eljut egészen Skóciáig. Alakoskodás, ámítás, szemfényvesztés egyiket sem fogja. Amennyire ismerhető azonos a királyi udvar összetétele. Mindkettőnek

kardja sajátos misztikus mezőbe burkolózik. Mindkettő Mars kardja. Az Atila kard és az Excalibur ugyanazon minőséget képvisel. Mindkét királyi személy híres arról, hogy Isten akaratából cselekszik.

Arthur esetében Sir Thomas Malory legezei, hogy sírjánál az angol nemesek megegyeznek abban, hogy életében a király Jézus akaratának megfelelően cselekedett és látszólag halott csupán, mivel sírjában pihenve várja az időt, hogy visszatérhessen. Atila, halála és temetése is hasonlóan misztikus, mint Arthuré. Neve a nyugati világban „Isten ostora”, azaz „Flagellum Dei”. Mindkét uralkodó másodmagával uralkodik. Nevezetesen Arthur világi uralkodása mellett a spirituális „társuralkodó” Merlin a driuda/sárkánypap, Atila mellett a spirituális „társuralkodó” Béla. Merlin és Béla is eltűnik az uralkodás egy bizonyos, mindkét szempontból azonos ok-okozati pontjában, hogy az addigi világi uralkodó személyében megjelenhessen a spirituális tényező is. A legendákban Merlin és Béla is dimenziót vált, Merlin a mély meditációt, azaz a látszólagosan halott állapotot választva. Béla egyes források szerint Atila kezétől, más források szerint pedig idegen kéztől veszíti életét. A XII. század után azonban Arthur személyiség képe változtatáson ment át. A haszontalan, semmire való, de lovagias, kissé színpadias uralkodó szerepét osztották rá, míg Atila ugyanekkor végleg megkapta barbár modorát, szentségtelen viselkedését és bárdolatlan attitűdjét. A két személyiség ekkor került eleddig véglegesen egymástól a mai távolságba. **Noha meg kell jegyeznünk, hogy kortársak és nagy hódítók voltak mindketten, ám egyetlen olyan feljegyzés sem létezik, amely kettejüknek akár csak futó találkozásáról is beszámolna. Olyan pedig egyáltalában nincs, amely esetlegesen a két hadvezér egymás elleni támadását megemlítené. Ez azért is meglepő, mert egy azonos korban élő két ilyen formátumú személyiség nem lehetséges, hogy még csak nem is tudott volna egymás létezéséről!**

Amennyiben azonban a két személyiséget egybe gondoljuk, akkor elének tárul egy igen nagy formátumú, Európa történelmét meghatározó jelentőségű történelmi figura. Személyének félreértelmezése pedig láthatóan komoly és feloldhatatlan ellentétet képez korok, népek, kultúrák, vallások és hitrendszerek között.

Végezetül álljon itt néhány olyan érdekesség, amely kellően elmélyíti az előzőekben leírtakat. Részlet a szerző „Szakrális örökösödés Szent István korában és az asztrálmítoszi tér-idő elmélet” című munkájából (pp. 38-39.):

„...Arthur, Camelot királya a legfőbb szakrális király, kinek hívására minden ronkon uralkodó egy zászló alatt egyesül. Lovagjainak legjobbjai az úgynevezett Kerek-asztal köré gyűltek. Mely asztal feleségének, Guiniverének örökségéből való.

Arthur életének főbb fázisai megegyeznek a mi Atillánkéival és időben is egybe esnek azokkal.

Arthur és Atila személyének közelítésére már korábban számos külföldi kutató is vállalkozott. Az általuk elért bizonyítások egyértelműen kimutatták kettejük szoros rokonságát, melyet ők leginkább egy unokatestvéri minőségben látnak megtestesülni.

[Különösen gondolatébresztőnek tartom Tomory Zsuzsa, Bunyevác Zsuzsa, Kiss Irén és Tábori László gondolatait a témában!]

Nem sok ilyen jelenséggel találkozunk a történelemben. Amikor mégis, kiderül, hogy egy és ugyanazon személy többféle értelmezésével találkozunk. Az elnevezések, viselt nevek rendre megjelenítenek főbb jellemvonásokat, teljesítendő és az adott személyre jellemző feladatokat stb. Arthur neve eredetileg Artus, amely magyar fordításban „Nagymedvét” jelent. A Nagymedve egy csillagkép neve is az égbolton. Toroczkai-Wigand Ede a következőkben emlékezik meg a csillagkép jelentőségéről:

„...Valahonnét, nemzetünk suttyógyermekkorának homályos idejéből elővilágít a göncöl, göncösszekere, kincső, Nagymedve. „Őshiedelem szerint a magyarok istenének szekere, ki ezen csillagzatot lakta s villámhordó szekerével végig dühöngött a hadak útján. Táján vala az ég kapuja s a göncöl vállán át lehetett az öregistenhez jutni. Mítoszunk megteremti Göncöl nevű emberét, ki egy későbbi kijövetelkor jött Scythiából és Zoltán fejedelem idejében a szekér rúdját megörbítette. A csallóköziek szerint a Göncöl híres tátos, ki rejtett dolgokat ismer.” (Toroczkai-Wigand Ede: Öreg csillagok; pp.20.)

Arthur Camelot ura. A név, Camelot, magyar fordításában „leszármazási vonalon keresztül érvényesülő”-t (Cam-elúd) jelent. Ez tehát a magyarok Istenének hordozóereje, azaz a leszármazási vonal, az eredet, a népszinten való összetartozás. Európa szerte a szkíta eredetű népek királyi dinasztiái az Árpád-házzal keresték a házasság általi kapcsolati lehetőségeket. Ezzel tudták megerősítettnek saját hatalmuk teremtői jogosultságát. Az arthuri Atila-trón Camelot-ja, azaz az aranyos falakkal körülvett város, lakhely, a szent kehely lakhelye – az edényé, amelybe Jézus Krisztus urunk vérért fogták fel – térben a Kárpát-medence.

Kelta nyelven a kehely: Koraind. Az erdélyi Korond ma is a fazekas művészetéről nevezetes.

A Kárpátok aranyos falazatával óvott országnyi terület. A kelta „Carpat” szó, „harci szekeret” jelent. A kelta hagyomány szerint a legfőbb teremtő erő harci kocsiján, a Tejúton közlekedik, majd nyilvánul meg a világban. Ezen túl a szó megjelöli azt az embert is, akinek noha megvan a leszármazása, ám földje nincs! Nem azért nincs, mert nem lehetne, hiszen van, ám a hatóköre messze túlmutat saját területein és idején. A legfőbb szakrális király személye ezen égi uralom földi megtestesítője. ...”

Figyelemfelkelő az a tény is, hogy a legenda szerint Arthur halálakor holló alakját vette volna fel és vár a visszatérésre. Ennek párhuzamaként értékelhetjük a hazai történelem Mátyás királyát, aki ezt a hollót választja jelképekül. A rá vonatkozó mondai hagyományban pedig egy hegy belsejében tetszhalott állapotban vár a király, hogy ideje érkezvén ismét megjelenjen a világban. Mátyás nyíltan vállalta az Atila örök folytatását, az azzal való teljes körű, ám korának megfelelő azonosulást.

A hagyomány szerint a nagy magyar családok kincstáraiban régebben sok becses és ritka műemléket őriztek, melyeket a tradíció az elődök valamely hősével hozott összeköttetésbe. Ilyen volt az úgynevezett „Attila pajzs” is. Amely legutolsó felbukkanásakor a Rákóczyak tulajdonában volt. A pajzs nem csupán védelmi eszköz, hanem annak az öltözetnek a része is, amely vállaltan megjeleníti viselője egyéni életbéli vállalásait, mivel kiképzése és mintázata ehhez igazodik.

Ez az egykori hétköznapi, de hadszíntéri viselet, illetve öltözék jelentősége is. A pajzson ekkor a küzdelemre, az önmegmértetetésre kész személyvédelmező erejét látjuk viszont, amely küzdelem során óvó tényezőként működik. A pajzson is megjelenített holló motívum pedig egy ábrázolásban idézi meg az Arthur-i Atilla hagyaték erejét és állítja működő vértető, védelmező erővé, annak az uralkodónak a hatalmi vállalása közepette, akit a néphagyomány második Atillának nevez.

Zárszó

Atilla és Arthur személyazonosságának erős bizonyítékai nem csak az eltelt ezer esztendő történetírásának visszasságait tárják elénk, hanem azt is, hogy milyen mély és, milyen jelentős ismeretekre tehetünk szert az eredetkutatás még eddig tárgyalatlan területein. A minden bizonnyal valaha jelentős állam férfiú és hadvezér személyiségének e módon való szétbontása nem egyedülálló példa, csupán a legismertebb. Mondhatnánk azt is, hogy Atilla és Arthur esete a tudományos politizálás „Oszd meg és uralkodj!” elve.

Bibliográfia:

- Badiny Jós Ferenc:* Jézus király, a pártus herceg; Magyar Ház, 2003.
Benedek Elek: Nagy magyarok élete I-II.; Anno; 2000.
Bloch, Marc: Gyógyító királyok; Osiris, 2005.
Chadwick, Henry: The Early Church – The story of emergent Christianity from the apostolic age to the dividing of the ways between the Greek East and the Latin West; Penguin; 1967, 1993.
Coomaraswamy, K. Ananda: Idő és Örökkévalóság; Sophia Perennis, Érpatak, 2004.
Cullmann, Oscar: Krisztus és az idő – Az őskeresztény idő- és történelem szemlélet; Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest, 2000.
Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában; Panoráma, 1985.
Fest Sándor: Skóciai Szent Margittól a Walesi Bárdokig – Magyar-angol történeti és irodalmi kapcsolatok; Budapest, Universitas Kiadó, 2000.
Fulcanelli: A katedrálisok misztériuma; Arcticus Kiadó. 2001.
Gesta Romanorum; ford.: *Haller János;* Helikon, 1977.
Goodrich, Norma Lorre: Merlin; Harper Perennial, 1988.
Goodrich, Norma Lorre: King Arthur; Harper Perennial, 1985.
Gyárfás Ágnes: Vizek Könyve I-II.; MBE, Miskolc, 2006.
Hajnal Gyöngyi: Szakrális örökösödés Szent István korában és az asztrálmítoszi tér-idő elmélet; szerzői kiadás, Szatymaz, 2006.
Hajnal Gyöngyi: Mérföldkő a Tejúton, Majk; szerzői kiadás, Szatymaz, 2007.
Hajnal Gyöngyi: Adatok a magyar szakrális örökség felderítéséhez; Ősi Gyökér c. folyóirat, 2008/1.

- Hopp Lajos:* A lengyel-magyar hagyományok újjászületése; Modern Filológiai füzetek, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.
Ipolyi Arnold – Rómer Flóris – Fraknói Vilmos: Egyház, műveltség, történetírás; Gondolat, 1981.
Ipolyi Arnold: Magyar Mythologia; Európa, 1987.
Ipolyi Arnold: Tanulmányok a középkori magyar művészetről; Holnap, 1997.
Kantorowitz, Ernst Henry: The King's Two Bodies – A Study in Medieval Political Theology; New Jersey, Princeton University Press, 1957.
Kézai Simon: Magyarok Krónikája; (ford.: Császár Mihály), Budapest, Magyar Ház; 1999.
Kocsis István: Magyarország Szent Koronája; Budapest, Püski, 2001, 2005.
Kocsis István: A szakrális fejedelem; Püski, Budapest, 1999.
Komoróczy Géza: Bezárkózás a nemzeti hagyományba; Osiris, 1995.
Középkortörténeti tanulmányok; szerk.: *Weisz Boglárka;* Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 2003.
László Gyula: A „kettős honfoglalás”; Helikon, 2004.
Lawrence, C.H.: Medieval Monasticism; Longman, 1984, 1989.
Lukácsy Kristóf: A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei; Kolozsvár, 1870; Budapest, 2000.
Magyar Adorján: A lelkiismeret aranytükre – Adatok a magyar ősvallás erkölcstanából; Duna Könyvkiadó Vállalat, Svájc, 1975.
Magyar István: Az országokban való sok romlásoknak okairól; Magyar Helikon, 1979.
Magyar Zoltán: Szent István a néphagyományban; Osiris, 2000.
Magyar Zoltán: Rákóczi a néphagyományban; Osiris, 2000.
Magyar Zoltán: Halhatatlan és visszatérő hősök – Egy nemzetközi mondatípus kárpát-medencei redakciói; Akadémiai Kiadó, Budapest, 2001.
Mircea Eliade: Vallási hiedelmek és eszmék története I-III.; Osiris, 1998.
Molnár V. József: Az emberélet szentsége; Főnix, Debrecen, 2001.
Pallas Nagy Lexikona; digitális kiadás, www.arcanum.hu
Pap Gábor: Jött éve csodáknak – A magyar csillagmítoszi hagyomány élő Atillája; Szabad Tér Kiadó, 1993.
Pap Gábor: Mag hó alatt; Püski, 2003.
Pap Gábor: Hazatalálás; Püski, 1999.
Pap Gábor: Asztrálmítoszi keretek – mai sorsok; Főnix, Debrecen, 1999.
Pap Gábor: Jött éve csodáknak – A magyar csillagmítoszi hagyomány élő Atillája; Szabad Tér Kiadó, 1993.
Pauler Gyula: A magyar nemzet története az árpád-házi királyok alatt I-II.; Budapest, Athenum, 1899.; Állami Könyvterjesztő, 1985.
Pennick, Nigel: The Celtic Saints – An Illustrated and Authoritative Guide to these Extraordinary Men and Women; New York, Sterling Publishing Co., Inc., 1997.
Priszkosz Rétor: Töredékekből; (ford.: Szilágyi Sándor), Budapest, Magyar Ház, 1999.
Puskely Mária: Ezer év misztikájából; Szent Gellért, Szeged, 1990.

- Ráth-Végh István: Két évezred babonái; Móra, 1961.
 Ráth-Végh István: Szerelem, házasság; Gondolat, Budapest, 1975.
 Ráth-Végh István: Tarka História; Budapest, Gondolat, 1964.
 Ráth-Végh István: Az emberi butaság kultúrtörténete I-II.; Bukarest, Előre Kis-könyvtár, 1974.
 Tábori László: Gilgamestől – Jézusig; Sárosi Kiadó, 2006.
 Tanulmányok a középkorról; szerk.: Weisz Boglárka, Balogh László, Szarka József; Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 2001.
 Thuróczy János: A magyarok krónikája; Helikon, 1978.
 Tolnai Gergely: Templomvárak, erődtemplomok Magyarországon; Esztergom, Esztergomi Vármúzeum, 2001.
 Toroczkai-Wigand Ede: Öreg Csillagok; Metrum, Budapest, 1988.
 Uralkodók és dinasztikák, szerk.: A. Fodor Ágnes, Gergely István, Nádori Attila, Sótyné Mercs Erzsébet, Székely János; Magyar Világ Kiadó, 2001.
 Végvári József: „Ki se megyek, meg sem adom magam” – Ösvallásunk nyomai egy népdalban; Főnix, Debrecen, 1998.
 Veresegyházi Béla – Bánosi György: Külföldi uralkodók; Anno, 2000.

Szathmári Botond

Körösi Csoma Sándor, a Kelet első magyar kutatója

„A tibeti irodalom kétségkívül megérdemli, hogy teljesen föltárják.”
 Kennedy századosnak, 1825. máj. 5.

Körösi Csoma Sándorról számtalan könyv és tanulmány jelent meg halála óta, joggal gondolhatnánk ezek minden elmondtak róla, ami elmondható. Ezért magyarázatra szorul miért is kell újfent munkásságával foglalkozni. A sok könyv el-
 lenére mégis állíthatjuk, keveset tudunk az életéről, aminek fő oka, hogy Csoma Sándor tudósításaiban igen szűkszavúan beszél magáról. Az iránta érzett mély-
 séges tiszteletemen kívül két szempont indított arra, hogy írjak róla. Egyfelől az,
 hogy az utóbbi években Körösivel kapcsolatban jelentős személyek részéről is
 elhangzottak olyan állítások, amelyek nem állják meg a helyüket, így erőteljesen
 torzítják a róla kialakított képet, fontos tehát tisztázni e problémákat. A másik,
 egy még nem vizsgált nézőpont kibontása, nevezetesen a kutatói tevékenységé-
 nek a kulturális antropológia dimenziójából való megvilágítása.

A két vitatandó kijelentés tárgyalása során, igyekszem Csoma Sándor írá-
 saira támaszkodva cáfolni a vele kapcsolatos állításokat. Az első ilyen állítás
 Dr. Kubassek János: „A Himalája magyar remetéje” című könyvben olvasható.
 Kubassek az ajánlásban azt írja, hogy Körösi Csoma Sándor legméltóbb hazai
 követője Balázs Dénes, a XX. század világvándora. Természetesen minden tisz-
 telettem Balázs Dénes karszt-kutató földrajztudós tevékenysége iránt, hiszen ka-
 masz koromban én is élvezettel lapozgattam könyveit, de nem gondolnám, hogy
 ő lenne Csoma Sándor legméltóbb követője, sőt munkásságukat alapul véve,
 egyáltalán nem érzek semmilyen rokonságot közöttük. Az egy másik kérdés,
 hogy Balázs Dénes is székely révén, példaképként tekintett Körösi Csomára,
 ettől még nem tekinthető a székely-magyar munkásságának folytatójaként.
 Ilyen alapon több tucat folytatóról beszélhetnénk, akik példaképnek választot-
 ták Csoma Sándort. Körösi nem volt, nagy utazó, világvándor, sokkal inkább
 egy cél kérlelhetetlen kutatója, ez pedig a magyarság eredetének feltárása. Nála
 az utazás másodlagos szereppel bírt, a székely-magyar nem sok helyre kívánt
 eljutni, hanem egy helyre, nem sok dologgal foglalkozott, hanem mindvégig egy-
 gyel. Talán nem alaptalan feltételezés, hogy Csoma Sándor, ha sikerrel eljutott
 volna Dzsungáriába, és egészségben hazatér, nem indult volna új tájak felé. A
 székely-magyar sok nyelvet sajátított el, de azért, mert úgy vélte ezekre szük-
 sége lesz célja felkutatása során. Mondják a székely-magyar munkásságának
 „mellékterméke” a tibetológia megteremtése. Ezt a munkát is azért vállalta el,
 hátha a tibeti könyvtárakban adatokat találhat őseinkről. Tibetológiai munká-
 iról szóló beszámolóiban minden lehetséges helyen felvillantja a magyarságra

vonatkozó információkat. Munkásságuk tekintetében tehát semmiképpen sem rokonítható Kőrösi Csoma és Balázs Dénes. Ez nem azt jelenti, hogy a földrajztudós tevékenysége minőségében nem vethető össze Csomáéval, hanem, hogy az teljesen más természetű, és más a motivációja. Ha napjainkban keresni kellene munkásságának folytatóját, azt sokkal inkább a nemrég elhunyt Schmidt Éva hanti-kutató személyében lehetne meglesni, aki hosszú évtizedek folyamán megkísérelte megteremteni Vezsakoriban a hanti kultúra archívumát. Schmidt Éva munkáját nem a hagyományos néprajztudósként végezte, hanem olyan alázattal és megszállottsággal, ami minden kétséget kizáróan hasonlóságot mutat Csoma Sándoréval.

A másik az utóbbi időben megfogalmazódott állítás, amely Dr. Bethlenfalvy Géza orientalista szájából hangzott el, egyszer a rádióban, majd a Duna TV tematikus Tibet napján az, hogy Kőrösi Csoma nem volt askéta, hiszen azért választotta munkahelyéül Kanam kolostorát, mert ott izletes barack terem. Ez az állítás számomra túllép a tévedés kategóriáján, úgy érzem sérti Kőrösi munkásságát, jómagam felháborodtam amikor hallottam, s ez indított arra, hogy írjak Csoma Sándorról. A veszélye ennek a gondolatnak, hogy ez egy tibetológus szájából hangzott el. Az állítás két súlyos tévedést is tartalmaz, az első, hogy Csoma Sándor nem volt askéta, sőt azt sugallja, hogy gourmet lett volna, akit a finom ízek, vagy más érzéki örömek befolyásoltak életvezetése során. Természetesen a székely-magyar nem volt a hagyományos értelemben askéta, hiszen nem vallási célból mondott le a világi javakról, azonban mégis joggal állíthatjuk, hogy askéta volt, hiszen munkája, azaz céljának elérése érdekében kizárta magát az érzéki javak élvezetéből. Fiatal korától tudatosan készült céljára, aminek megvalósulásához logikus előfeltételnek látszott a lemondó életvezetés. A szegény székely-magyar fiú nem reménykedhetett, hogy gazdag támogatók fogják hosszú útját könnyíteni, másfelől önérzete és függetlenségének megőrzésének végett, el sem fogadott volna ilyet. Kőrösi, aki mind a Nagyenyedi Kollégiumban mind a Göttingai Egyetemen, latinul és görögül is tanult és megismerte az antik bölcséletet, megismerte a sztoikus filozófusok életszemléletét, amely jó mintául szolgálhatott számára, és megerősíthette belső meggyőződésében, a külső javakról lemondó élet hasznosságáról. Másfelől Csoma Sándor saját keresztény vallásában, hiszen kezdetben papi (lelkési) pályára készült¹, is jó példákat láthatott az egyszerűség, szegénység életformájára. Mindezek mellett az asketikus életfelfogás, minden bizonnyal Csoma Sándor személyiségéből is következett, vannak ilyenre nagyon is hajlamos emberek. A lemondó és önmegtagadó kis-tibeti életéről számtalan beszámoló tudósít. Kennedy százados 1929. szeptember 3-án kelt levelében Dr. Wilsonnak ezt írta „kiadásai a lehető legszerűebbek, valójában nem tesznek ki többet, mint bármely lakosáé annak a falunak, ahol él.”. Még a barackevésre vonatkozólag is találunk forrást Dr. Gerhard 1929. január 21-i Fraser kormánygynőkhöz címzett levelében: „olyan vidéken él, ahol a szőlő, a barack és sok más gyümölcs bőségesen terem, biztosított afelől, hogy az elmúlt évadban

¹ Lásd: Benke Mihály nagyenyedi rektorprofesszor kérvényét. Szilágyi Ferenc (szerk.) Kőrösi Csoma Sándor levelesládája. 37. o.

minden hasonlótól megtartóztatta magát, abban a józan meggyőződésben, hogy azok nem tehetnék őt boldoggá.”.

Bethlenfalvy állításának van még egy tarthatatlan pontja, nevezetesen, hogy Csoma Sándor maga próbált volna munkaterületet, kolostort választani. Ennek megvilágítása érdekében fel kell eleveníteni azt a történelmi szituációt, amelyben Kőrösi megérkezett Nyugat-Tibetbe. A mandzsu *Tyhing*-dinasztia (k: *Qing*) (1644-1911) dinasztia kínai trónra jutása után 1720-ban, amikor *Kang-hszi* (k: *Gangxi*) (1654-1722) császár seregeivel kiűzte a dzsungár-mongolokat Tibetből, megkezdődött az ország betagozódása a mandzsu birodalomba. A mandzsuk még ebben az évben bevonultak *Lhaszába* (t: *lHa-sa* = istenek földje), és a császár a sorozatos mongol betörések miatt *ambánt* (t: *am-ban* = helytartó) nevezett ki a dalai láma mellé. Az *ambáni* hivatal katonai és politikai feladatokat látott el. Ekkor kezdődött Kína beavatkozása Tibet belső ügyeibe. Mindennek következtében a Tibetbe utazó idegenek fogadtatása erőteljesen megváltozott. A *tyhin*-dinasztia Tibet politikája a XIX. században már a határozott elzárás volt, mivel féltették ezt a területet az esetleges orosz vagy angol hatalomtól. Ennek érdekében azt terjesztették a tibetiek körében, hogy ahol a fehér ember megjelenik, rákényszeríti a vallását a helyi lakosságra. Ennek a propagandának eredményeképpen a XIX. század végére a tibetiek is elzárkózóak lettek az európaiakkal szemben. Kőrösi idejében ez még nem volt általános, de a *lhaszai* udvar az *ambán* hatására igyekezett megakadályozni, hogy idegenek tevékenykedjenek tibeti területen. Ezért kellett már kezdetben, 1823-ban Csoma Sándornak *Le* (t: *gLe*, vagy *sLes*) kormányzójától kapott *Zanglába* (t: *bZang-la*), az eldugottabb *Zangkár-völgy* (t: *Zangs-dkar*) egyik kolostorába mennie. Minden bizonnyal így is felfigyeltek Csoma Sándor működésére, s bizonyosra vehetjük, hogy tanítója, *Szángye Puncog* (t: *Sangs-rgyas Phun-tshogs*) is azért nem vállalta tovább a tanítását, mert a dalai láma udvarából figyelmeztetést kaptak, hogy a nyugati tanítványt nem lehet beavatni a vallás titkaiba. Ilyen körülmények között botorság azt állítani, hogy az egyébként is alázatos székely-magyar, maga választott volna kolostori munkahelyet.

Kőrösi Csoma nyugat-tibeti kutatása kapcsán nem lehet nem észre venni, hogy tevékenysége során több tekintetben megelőlegezte a későbbi megszülető kulturális antropológia terepmunka gyakorlatát. A kulturális antropológia vagy etnológia születése éppen Csoma Sándor tibeti ténykedése után indul meg. Német földön Adolf Bastian (1826-1905), Amerikában Lewis Henry Morgan (1818-1881), Nagy-Britániában Edward Burnett Tylor (1832-1917) veti meg az alapjait. Közülük csak Morgan járt „vadak” között, azonban ő is még íróasztal antropológusnak tekinthető. A terepkutatás tekintetében Frans Boas (1858-1942) tett nagy lépést, aki már tudatosan az indiánjai között dolgozott. A megfigyeléseit azonban nem a vizsgált csoporttal együtt lakva, és munkaidőszerűen végezte. A klasszikus terepmunka megteremtője Bronislaw Malinowski (1884-1942) volt, aki együtt élve a vizsgált néppel, mint résztvevő megfigyelő működött. Az általa kialakított terepmunka dióhéjban elmondva a felkészüléssel kezdődik. Megérkező adatokból kiválasztani, szótárt készíteni és naplót vezetni. A megfigyelő tudós-

nak mind inkább részt kell vennie a vizsgált csoport napi gyakorlatában és lehetőleg a helyi nyelven kell kommunikálnia. Végül hazatérve a gyűjtött anyagot feldolgozni. Az antropológiai résztvevő megfigyelés további lényeges sajátja az időtartam, míg a korábbi kutatók rövid időt töltöttek egyhuzamban a vizsgált területen, addig Malinowski után világossá vált, hogy legalább fél év kell ahhoz, hogy beleláthasson az etnológus az adott kultúrába. Valamint hamarosan követelménnyé vált a visszatérés szükségessége.

Körösi Csoma természetesen nem végzett a szó klasszikus értelmében antropológiai terepmunkát, azonban a tibetiek között dolgozva több szempontból is teljesítette a modern etnológia kutatási elvárásait. Mindennek oka lehet a személyisége, másfelől a származása, harmad felől a kutatás során kialakult megfontolásai. A másodikról érdemes külön is említést tenni, hiszen ez magyarázatra szorul. Csoma Sándor az Osztrák-Magyar Monarchia periférikus részén Erdélyben székelynek született. Országá ugyan Európa jelentős hatalmának számított de nem rendelkezett gyarmatokkal, mint nyugati szomszédai. A gyarmattartó népeknél hamar kialakult a leigázottakkal szembeni felsőbbrendűségi tudat, ami megnehezítette polgárainak a terepen való ténykedését. A bennszülöttekhez való viszonyukra jó példa az a legenda, hogy amikor a nemes angol antropológust Frazer megkérdezték, egyetemi előadása után, hogy professzor úr, találkozott már indiánnal. A válasz az volt Isten őrizze! Az angol francia vagy más gyarmattartó nép utazói távol hazájuktól, anyagi és kulturális fölényük tudatában rendre távolságtartóbban és lenézően viselkedtek a helyiekkel szemben. Gondoljunk csak a brit korona szolgálatában álló Cook kapitányra, aki elvárta a bennszülöttektől a korona felsőbbrendűségének elismerését. Jól érzékelhető ennek az attitűdnek a gyakorlata Baktay Ervin „A világ tetején” című könyvében, ahol nyilvánvaló mindez, ha észrevesszük, hogy hol sátorozott magyar utazó, és hol a vele egy területen tartózkodó angolok, vagy, hogy hogyan viszonyultak a helyiekhez. A harmadik ok ma már minden terepen dolgozó kutató számára evidens, hiszen minél inkább kívülállóként vagyunk jelen egy idegen kultúrában, a helyiek annál inkább kirakat jellegűen viselkednek. Körösi ugyan nem elsősorban a nép életmódját kutatta, hanem a nyelvet és irodalmat, de azt hamar felismerte, hogy a helyiek életmódját élve, sokkal inkább hajlandók őt tanítani, sokkal mélyebb rétegeit ismerheti meg a tibeti kultúrának, mintha a nagy tudósként kutakodna. A helyi szerzetesekkel szinte teljesen megegyező életmódja, bizonyosan kiváltotta a tanítójából azt az attitűdöt, amit egy helyi tanítványa ébreszt benne.

Visszatérve Csoma Sándor *ladaki* tevékenységére, a forrásaink mind azt bizonyítják, hogy a székely-magyar utazó nemcsak az inkognitója megőrzése végett, alkalmazkodott a helyiek életmódjához, a lakhelye, táplálkozása, ruházata és sok más vonatkozásban is, hanem a jó eredmény érdekében. Csoma Sándor 1823-ban kezdte meg tibetológiai munkáját *Zangla* kolostorába. Itt a dermesztő hidegben, reggeltől napestig szívós kitartással tanult *Szángye Phuncog* lámától. A székely-magyar az itt töltött 16 hónap alatt, a helyi szerzetesek jakbőr köpenyét viselve, azok életmódja szerint élt, egy gyékényszőnyegen aludt, és fő tápláléka a sós jakvajás tea volt. Időnként a kolostor főapátjától is tanulhatott.

1825 júniusában visszament a Himalája vidékére folytatni tanulmányait, ezúttal tibeti tanítója *Phuktálba* (t: *Phug-dal*) vitte, ahol közel egy évet dolgozott. Végül *Kanam* (*Kanum*) városa mellett egy remetelakban (t: *ri-khrod*) újabb három évig kutatta a tibeti irodalmat. Mindezekről több beszámoló is megemlékezik, és megerősíti a fenti állításainkat. Stacy százados 1929. máj. 3-i Dr. Wilsonhoz írt levelében ezt írta: „Csoma igen keveset költ magára; a helybeliek durva darócba öltözik s a bennszülöttekkel étkezik.”. 1929. szeptember 3-án Kennedy százados pedig ezt írta Dr. Wilsonnak a magyar barátjáról: „aggodalmas igyekezettel látszik kerülni az európaiak társaságát és szíves szolgálataikat, véleményem szerint azért, hogy megőrizze inkognitóját, amellyel a kanami kolostorban él.”. A székely-magyar tehát mindent alárendelve céljának, hogy elkészüljön a tibeti nyelvtan és szótár, a helyiek életmódját tartotta üdvöztetőnek maga számára.

Végül Kalkuttában, mint segéd-könyvtáros összegezte, és kiadásra előkészítette jegyzeteit. Ez megfelleltethető az etnológusok terepmunka eredmény feldolgozásának. Ha Csoma Sándor munkáit olvassuk, abból kiderül, hogy a szójegyzéke sokkal több, mint egy nyelvi szótár, a szavakhoz fűzött magyarázatai rendkívül értékes etnológia anyagot rejtene.

Csoma Sándor annyiban azonban korának gyermeke, hogy a tibeti tanításoknál gyakran a saját keresztény vallása, és görög-római kulturális paradigmák fényében próbálja azokat értelmezni. Ez sokszor megjelenik még a XIX. század végi antropológiában is. Az ilyen vallási, kulturális analógiák néha nem okoznak félreértést, mint a tibeti mitikus királyság, *Sambhala* (t: *Sham-bha-la*) párhuzamba állítása Jeruzsálemmel, azt Csoma buddhista Jeruzsálemnek hívja. Másutt a tibeti buddhista kánont (t: *bKa'-gyur*, t: *bsTan-'gyur*) az enciklopédiának nevezni. *Sambhala* királyságával kapcsolatban merész feltételezésbe bocsátkozik, elképzelhetőnek tartja, hogy nem más, mint *Jugarok* országa². Más esetekben inkább felületesnek tűnhet a megfeleltetése, mint a tibeti buddhista szertartás és római katolikus mise párba állítása. Vannak esetek, amikor az ilyen kísérletek teljesen félrevezetőek, például a tibeti istenpanteon leírásánál a Szentháromság alkalmazása³. Az Atyát a Legfőbb Értelmmel, a Fiút az Erkölcsiség Fejével, míg a Szentlelket az Erények Fő Előmozdítójával próbálta összepárosítani. A hindu (h. *hindu*) isteneket, amelyek megtalálhatók a tibeti panteonban is, pedig a görög-rómaiaknak felelteti meg, mint *Brahmát* Uránosznak vagy *Coelumnak*, *Visnut* *Kronosznak* vagy *Saturnusnak*, *Isvarát* *Zeusznak* vagy *Jupiterrnek*⁴. A legrégebbi Buddháról feltételezi, hogy az nem más, mint *Zoroaszter*, sőt *Odint* és *Wotant*⁵ is összefüggésbe hozza vele. Természetesen mindez nem róható fel a székely-magyar tudósnak, hiszen akkor ezt a megközelítésmódot még senki sem látta problémásnak.

Csoma Sándor tevékenységének van még egy fontos, talán nem eléggé hangsúlyozott aspektusa, nevezetesen hogy felfigyelt a vallások közötti, elsősorban

² Lásd Körösi Csoma Sándor 1825. május 5-i levelét Kennedy századoshoz. A kor tudósai a magyarokat jelölő onogur népet az uigurokkal azonosították, ez képezte Csoma Sándor elgondolásának kiindulópontját.

³ Lásd u. o.

⁴ Lásd u. o.

⁵ Lásd u. o.

etikai tanítások tekintetében fennálló párhuzamokra, valamint igyekezett az idegen vallások iránti megértő közeledésre sarkallni az olvasóit. 1825. máj. 5-én ezt írta Kennedy századosnak: „fölkeltsem a tudósok érdeklődését a buddhizmus régi világának kutatására, s hogy tiszteljék azon vallást, amely ugyanazokon az alapelveken alapszik, mint a miénk: a felebaráti szereteten.”. Csoma Sándor hosszú útja során mindvégig megmaradt református kereszténynek, de nagyon mély szeretetet tanúsított a buddhizmus iránt.

A szövegben előforduló rövidítések:

- h. hindi
- k. kínai (pinjin)
- t. írott tibeti

Felhasznált irodalom:

- Baktay Ervin: A világ tetején I-II. Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain Nyugat-Tibetben.
1930. Bp. Lampel
- Baktay Ervin: Messzeségek vándora. Kőrösi Csoma Sándor regényes életrajza.
1960. Budapest, Móra Ferenc K.
- Baktay Ervin: Kőrösi Csoma Sándor.
1984. Budapest, Gondolat K.
- Bernard Le Calloc'h: Kőrösi Csoma Sándorral Nagyenyedtől a Himalájáig.
1996. Bethlen Gábor K.
- Cholnoky Jenő: Kőrösi Csoma Sándor.
É. n. Budapest, Athenaeum
- Csetri Elek: Kőrösi Csoma Sándor indulása.
1979. Bukarest, Kriterion K.
- Csetri Elek: Kőrösi Csoma Sándor.
1984. Bukarest, Kriterion K.
- Dávid Antal: A szolgadiák.
1983. Budapest, Móra Ferenc K.
- Dr. Duka Tivadar: Kőrösi Csoma Sándor dolgozatai.
1885. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia
- Fábián Ernő (szerk.): Kőrösi Csoma Sándor emlékkönyv.
1992. Kovászna – Csomakőrös, Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület.
- Jakabos Ödön: Indiai útinapló. Kőrösi Csoma Sándor nyomában.
1983. Bukarest, Kriterion K.
- Kara György: Kőrösi Csoma Sándor életpályája, 1784-1842.
In: Normantas Paulius: Kőrösi Csoma Sándor valóságos és álombéli útjai.
2001. Magyar Fotográfiai Múzeum – A Tan Kapuja Buddhista Főiskola

Dr. Kubassek János: A Himalája magyar remetéje. Kőrösi Csoma Sándor életútja.

1999. Budapest, Magyar Őstörténet Kutató és Kiadó Kft.

Szilágyi Ferenc: Így élt Kőrösi Csoma Sándor.

1977. Budapest, Móra Ferenc K.

Szilágyi Ferenc: Tiszteletadás Kőrösi Csoma Sándornak.

1984. Budapest, Buddhista Misszió

Szilágyi Ferenc: Kőrösi Csoma Sándor levelesládája.

1984. Budapest, Szépirodalmi K.

Szilágyi Ferenc: Kőrösi Csoma Sándor élete nyomában.

1987. Budapest, Gondolat K.

Zágoni Jenő: Kőrösi Csoma Sándor bibliográfiája.

1984. Bukarest, Kriterion K.

Szecskó Zsolt

A Tan Kapuja Buddhista Főiskola abszolvált hallgatója

A Sängsung Királyság, és kapcsolata a belső-ázsiai lovas-nomád népekkel

Sängsung a Kr.u. VII. századig fennállt belső-ázsiai királyság volt, melynek alapvető szerepe volt a tibeti kultúra kialakulásában, és sok kapcsolata a környező belső-ázsiai népekkel. Sängsung a Bön vallás központja volt, ahonnan az - a hagyomány szerint - sok más néphez eljutott, így Tibetbe, Indiába, Kínába is. Az előadás először bemutatja a Sängsung Királyságot és a Bön vallást, ezek mai nyomait a történelmi Tibet területén és a tibeti kultúrában, majd azokról a harcos-kultúra elemekről szól, melyek közösek a sängsung, tibeti és más belső-ázsiai lovas-nomád népek, főképp a hunok kultúrájában. Az előadó két és fél hónapot töltött az észak-indiai Dolanji-ban, az egyetlen indiai bönpó menekült-kolóniában, ahol a Bön fő kolostora, a Menri áll.

The Shangshung Kingdom and it's connection with the Inner Asian nomadic people

Shangshung was an Inner Asian kingdom what existed until the 7th century. It has a fundational role in the development of the Tibetan culture and has many connetcions with the surrounding Inner Asian people. Shangshung was the center of the Bön religion, from where, according to the tradition, that religion got to other people: to Tibet and also to India and China. The lecturer first talks about the Shangshung Kingdom and the Bön religion and their traces in the area of the historical Tibet and in the Tibetan culture. After he points out some elements of the warrior culture what are common in the Shangshung, Tibetan and other Inner-Asian cultures, so in the Hun, too. The lecturer had spent two and half months in Dolanji, North- India, what is the only one Tibetan bönpó refugee colony in India. There is the main monastery of Bön, the Menri.

Bevezetés

A sáangsungi és a régi tibeti kultúra tanulmányozása az ősi magyar kultúra és hagyomány újabb oldalaira világíthat rá. Az ősmagyarok és a hunok vérrokonságát nem is, de kulturális kapcsolatát a kutatók széles körben elismerik. A két ország, Sáangsung és Tibet, ugyanannak a harcos-mágus kultúrának a képviselői, mint a hunok és hasonló lovasnomád népek. Ez abból látszik, hogy hagyományaik lényegi pontjaiban azonosak, melyek közül meg fogunk nézni néhány fontosabbat.

Az ősi magyar kultúra kutatása fontos dolog, szükségünk van rá, hogy nemzeti öntudatunkat megerősítsük. Őseink hagyománya régen megszakadt, így nem sokat tudunk róla, hiszen idegen kultúra és vallás lett rákényszerítve a magyarokra, s ennek az erőszakos átalakulásnak sok bátor harcosunk és bölcs táltosunk esett áldozatul. Az ősi hagyományunk egyes elemei a néphagyományban fennmaradtak, de a lényegi részek elvesztek. A gyökérvesztettség miatt megindult egy folyamatos szellemi hanyatlás, melynek hatásait ma a bőrünkön tapasztalhatjuk. Ezért nagyon aktuális, tulajdonképpen kötelességünk újra visszatálcálni a gyökereinkhez, ha továbbra is magyarnak szeretnénk tartani magunkat. Fontos megtudnunk, mit is jelentett eredetileg magyarnak lenni.

A gyökerek keresésének fontosságát mutatja a fa példája: ha elvágjuk a gyökérzetét, a fa meghal. Múlt nélkül nincs jövő.

A sáangsungiak, tibetiek, és a nagy lovasnomád népek közötti kapcsolatra utal még többek között az, hogy a tibetiek egyik lehetséges őseit, a qiang-okat (e. tyang) a kínai források szerint egy szienpi herceg egyesítette, Kr.u. V. században¹. Mindkét nép az íjlesztő népek közé tartozik. Ezenkívül az is, ahogy Aradi Éva írja a fehér hunokról szóló könyvében, hogy a régi indiai-tibeti határon egészen a XX. század közepéig fennállt egy kereskedelmi útvonál, ahol az indiaiak a Tibetből érkező *hunijákkal* kereskedtek.²

Sáangsung

A legendás Sáangsung Királyság története egyes kutatók szerint kb. 4000 évre megy vissza az időben. Jelentőségét még csak napjainkban kezdik felfedezni a kutatók, pedig kulturális hatása Ázsia egy jelentős részére kiterjedt, kiemelve Tibetet, ugyanis Tibet Sáangsung területén, annak támogatásával jött létre, tehát szoros kapcsolata volt a két népnek, de később Tibet megerősödött, és elfoglalta Sáangsungot és az ahhoz tartozó területek nagy részét.

Az előadás során kulturális elemek kiemelésével és összehasonlításával foglalkozunk, melyek segítséget adhatnak a hunok és az ősmagyarok kutatásához. Kultúra és vallás tekintetében Sáangsungban a Bónról beszélhetünk, mely Tibet fő bölcsességhagyománya³ is volt a VIII. századig.

¹ HOFFMANN 2001, p60.

² ARADI 2005, p26

³ A bölcsességhagyomány szót használom a vallás helyett, mely fogalom mára negatív jelentéstartalmakat vonzott magára: vakhitre utal, mely szektás magatartáshoz vezet, és

A történelmi Sáangsung és Tibet területe egyfajta gyűjtőmedenceként sok népet összegyűjtött, melyek közül sok az íjlesztők közé tartozott: qiang-ok, hunok, szienpi, jüecsik, zsuansuanok, stb. Ezek közül a qiang-okat emelik ki a kutatók, mint a sáangsungiak és a tibetiek egyik legfontosabb őseit.

A sáangsungiak egyik lehetséges ősei, a qiang-ok

A qiang-oknak már a kínai Sang-dinasztia (i.e. 1554-1045) korában van nyoma, s a Han-korban (i.e. 206- i.sz. 220) sűrűn hallani róluk a kínai forrásokból, a nyugati területekre való betöréseik miatt. K.re. 63-ban a hunokkal együtt sörpörtek végig Nyugat-Kínán. Nomád, íjlesztő harcos törzsek voltak, s a tibetoburmai nyelvcsaládba tartozó nyelvet beszélhettek, amely tehát különbözik a többi, Belső-Ázsia történelmében fontosabb szerepet játszó csoportok nyelvéétől, melyek az iráni, a mongol, a török, a mandzsu-tunguz. Írásuk rovásírás lehetett, és csomózott fonalakat is használhattak. Nemez és bőrsátrakban laktak, s ezeket az anyagokat használták az öltözködéshez is. Főleg állattenyésztéssel (juh, kecske, jak és ló) foglalkoztak, de földműveléssel is, az arra alkalmas területeken. Harci jártasságuk magas volt, kiváló fegyverzetük és sisakjuk volt, s íjjal, karddal harcoltak, amit soha nem hagytak el. Jelzésre füstjeleket és tüzet használtak. Egy khotáni szöveg az országára törő tibetieket „vörös arcúaknak” nevezi, s feltételezhető, hogy ez vörös-okkersárga harci arcfestés volt. Ételeik között a legjellemzőbb a cámpa (pörkölt árpaliszt), vajás tea, sör és hús lehe-tett.

A keleti qiang-ok a majmot tartották ősöknek, s ez a tibetiek egyik legismertebb származás-történetét juttatja eszünkbe, miszerint a tibeti nép egy majom és egy szikladémonnő házasságából ered.

A fontosabb qiang törzsek közé sorolják a tang-hiangokat vagy tanghsziangokat, a tangutok őseit, akik a Mácshu folyó (w. rma-cshu, ami Kínában a Huangho) felső vidékén éltek, s a X. században saját birodalmat alapítottak. Ezenkívül az aszákat (w. 'a-zha), akik kínaiul tujühunok, és a szumpákat vagy szupikat, (w. sum-pa) akiknek Szumpá nevű államuk Sáangsunghoz tartozott, ahogy a történelmi szövegek beszámolnak róla. Végül a sáangsungpákat (azaz sáangsungiakat), akik a mai Nyugat-Tibetben éltek, határaik északon egészen Khotánig értek. A kutatók szerint a VII. század előtt a sáangsungpa volt a legjelentősebb, legnagyobb katonai erejű qiang nép.

Összehasonlító tanulmány mutatott rá, hogy a K.re. II. évezredtől a keleti sztyeppékről qiang törzsek vándoroltak a történelmi Tibet keleti részeire.⁴ A kutatók azt feltételezik, hogy a qiangok a Kukunór-tónál telepedtek le először, s onnan húzódtak nyugat felé, a Kongpóhoz, majd a Járlung-völgybe, ahogy a kínai források közlik. Még sok információra van szükség, hogy tisztábban lássuk a sáangsungi (és a tibeti) nép eredetét, történetét, kapcsolatát a qiangokkal és más népekkel, mint például a hunok.

ennek semmi köze a valódi megszabadulásra törekvéshez.

⁴ BELLEZZA 2002, p83.

A sángsungi kultúra

A Sángsung Királyságról megállapítható, hogy harc-os-mágus kultúrája volt. A Sángsung Birodalom alapos, mély kutatása még nem történt meg, de mivel nemzetközi szinten egyre nagyobb az érdeklődés, már van néhány információ rőla. Nemcsak tibeti, hanem kínai forrásokban is megjelenik, Jángtung (kp. Yangdong) néven. A tibeti források, amikből kutatni lehet a bönpó történeti szövegek⁵, ezen kívül más szövegek is, mint pl. a IX. századi ó-tibeti krónika. Természetesen a mai Jungdrung Bön vallás tanulmányozása is nagyon fontos része a sángsungi kultúra kutatásának. A régészeti kutatások is sok mindent feltárnának, de egyelőre komolyabb munka nem történt, illetve nincs publikálva. Remélhetőleg hamarosan megváltozik a kínai illetékesek hozzáállása.

Kialakulása kb. K.r.e. 900-ra tehető, más vélemények szerint akár több ezer évre is, és egészen a K.r.u. VII. századig fennállt, amikor a tibeti király csellel átvette a hatalmat felette. Ám kulturális folytonossága bizonyosan K.r.e. több ezer évre nyúlik vissza.⁶ Sángsung az indo-iráni népek (nyugati szomszédok) és a tibeto-mongoloid népek (keleti szomszédok) keveredése, azok találkozása.⁷

A harc-os-mágus kultúrájú Sángsung szakraális királyság volt, mely belső-ázsiai párhuzamra vall. A sángsungi királyok égi származtatására mutat rá a sángsungi mintára szerveződő tibeti királyság. Tibetben ugyanis a hagyomány úgy tartja, hogy az első királyok egyenesen a Mu (w. dmu) mennyből ereszkedtek le a földre. A „Mu” viszont sángsung szó, jelentése „Ég”, „Menny”, „Felső”, „Felsőbb”.

Ahogy A királyi leszármazás tükrében⁸ írják: „*Eme korai királyokról, kiket »Az Ég hét Tri-jének« (t. Námgyi Thridün, w. gnam gyi khri bdun) hívnak, azt mondják, amint a herceg tudott lovagolni, az apa felszállt az égbe a Mu-kötél (w. dmu-thag vagy dmu-dag) által, s eltűnt, mint egy szivárvány. A »Hét Tri« sírja a mennyei térben van: testük szivárvánnyá oszlik szét, s nem hagy földi maradványokat.*” A Mu egyébként mennyei istenségek egyik osztálya is, és a Jungdrung Bön⁹ hagyomány azt mondja, hogy Tönpá Senráb Mivócsének, a Jungdrung Bön nagy tanítójának apai ága, tehát maga a klán a Mu mennyből származik.¹⁰ A klán neve pedig Mu-Sen (w. dmu-gshen) volt. Nyátri Cenpó és utódai tehát a Tudás őrzői voltak, megvalósított lények, kik haláluk után szivárványfénné váltak és eltűntek.

5 A ma hozzáférhető bönpó történelmi szövegekről a kutatók azt vallják, hogy összeállításuk a XI-XV. században történt. A korábbi szövegek a Bön üldözése és a kulturális forradalom miatt elvesztek. Egyetlen mód eredeti szöveg fellelérésére a termaként (w. gter-ma, m. [rejtett] kincs) való megtalálás. Az üldöztetések során sok termát rejtettek el a tanítás, az átadás, a hagyomány megőrzésére egyes nagy mesterek.

6 Vö. NORBU 1981

7 John Myrdhin Reynolds, Budapest, 2007. október 2.

8 1508-ban Drákpá Gyelcen (w. grags-pa rgyal-mtshan) írta. Tibeti címe *Gyelráb szelvé melong* (w. rgyal-rabs gsal-ba'i me-long), vagyis „Uralkodók származását megvilágító tükör”.

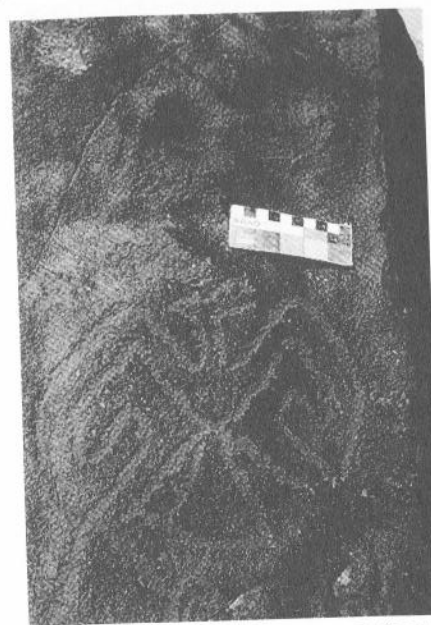
9 Jungdrung Bön (w. g.yung-drung bon) azt jelenti, „Örökkévaló Igazság”, mely Senráb Mivócshe, a Bön nagy tanítójának tanítását jelöli.

10 NORBU 1995, p75.

Mint láthatjuk, a Mu menny lényegi szerepű volt a sángsungi kultúrában, és ezt a tibetiek átvették és folytatták. Visszafelé következtetve tehát, Sángsung királyainak is kapcsolata kellett, hogy legyen a Mu-val. Így egy szakraális királyságot láthatunk, ahol a király az Éggel van kapcsolatban, az Éggel megegyezően vezeti a királyságát. Ez nagyon hasonlít a hunoktól feljegyzett *sanjü*-re, vagyis „Égfiára”, a hunok fejedelmére, királyára. Később ezt a kínaiak is átvették.

A *khjung*, az isteni madár az is mutatja, hogy Sángsung nevében a „*sung*” (w. zhung) ra utal. Jelentőségét az is mutatja, hogy Sángsung nevében a „*sung*” (w. zhung) szó a „*khjung*” szó egyik változata, így a *Khjung országára*, -szövetségére, -népére utalhat. A Sángsung „sáng”-ja (w. zhang) egyébként modern tibeti nyelven „anyai nagybácsit” is jelent. Ha ez volt a jelentése régen is, akkor ez a megjelölés is utal Sángsung belső-ázsiai szerepére: a területéhez tartozó népek segítése, támogatása. Ez persze csak feltételezés, de van, aki szerint Sángsung neve először csak *Sung* volt, és később ragadt rá a *Sáng* előtag, tiszteletet kifejezve. A *khjung* csak *Sung* volt, és később ragadt rá a *Sáng* előtag, tiszteletet kifejezve. A *khjung* egy jelkép, egy energia leképezése, melyet megtalálunk az azonos gyökerű népek kultúrájában is, sőt, később széles körben elterjedt. A mitikus sas vagy sólyom a hunoknál is megjelenik, s szintúgy a magyaroknál, akiknél *turul* néven ismert.

Érdemes egy pillantást vetni a következő képekre. Az első egy ősi *khjung*-ábrázolás látható Felső-Tibetből, a második a híres rakamazi hajkorong pár. Megfigyelhető mindkettőn, hogy a madár fején dísz helyezkedik el, szarv, vagy ahhoz hasonló formában. Ez a madár nem hétköznapi voltára utal.

1. kép. *Khjung*, szarvval, felette Nap és Hold. Felső-Tibetből. Fotó: Bellezza.¹¹

11 Forrás: <http://www.asianart.com/articles/rockart/7.html>

2. kép. Turult ábrázoló páros korongdísz Rakamazból. IX. század.¹²

A khjung máig fontos része a tibeti kultúrának, s nemcsak az ősvallásban, a Jungdrung Bónben, hanem a tibeti buddhizmusban is hangsúlyos szerepe van, mely utóbbiban az indiai kultúra garuda madarával azonosították.

A szarvas tiszteletére utaló jeleket is találhatunk az ősi sángxungi kultúrában. A szarvas egy alapvető jelkép, a világ számos kultúrájában előfordul. A szkíta, hun, avar, magyar ábrázolásokon túl megtaláljuk Tibetben is, pre-buddhista barlangrajzokon, -véseteken¹³, helynevekben, stb. Feltételezhetően a Nap, a csillagos ég jelképe, ugyanakkor a hosszúéleté, termékenységé, bőségé. Az említett népeknél szentként tisztelt. A magyaroknál a Csodaszarvas-legendából a legismertebb. Tibet egyik szent tavánál, a *Námchónál* (w. nam-mtsho) van egy hely, amit *Sádónak* (w. shwa-rdo), vagyis Szarvas-sziklának hívnak. Ősi romok találhatóak ott, melyek gránittömbökből vannak.

A 3. képen egy Bellezza által lefotózott ősi karcolt szarvas-ábra látható,¹⁴ az 4. képen pedig az Újévi Cshám (w. 'cham) táncon belül szereplő szarvas-tánc (t. *sává gárcshám*, w. sha-ba gar 'cham) egyik alakja az Új Menri Bón Kolostorból, Dolanji-ból. Megfigyelhető, hogy tánca dinamikus, sok ugrással és fordulással, s kezében kardot tart, melynek hegyére lángot festettek. Így maga a tánc harcos jelleget ölt. A Cshám tanulmányozása által, mivel az a régi harcos kultúrából ered, sok információt szűrhetünk le.

¹² Forrás: <http://studentorgs.utexas.edu/husa/origins/magyarhist/magyar.hajkorong.html>

¹³ Erről láthatunk képeket BELLEZZA 2002: p226., XI-9d, XI-10d, p244-245., XI-3g, XI-5g, p252-253., XI-3h, XI-1i, XI-2i. Ezentúl: <http://www.asianart.com/articles/vestigis/index.html>

¹⁴ Forrás: <http://www.asianart.com/articles/vestigis/index.html>

Az **emlékhalmok**, szanszkritul sztúpák építése, minden egyes ősi népnél jelen van: Egyiptomban és Dél-Amerikában piramisokat építettek, a pusztai népek földhalmokat, kurgánokat emeltek. Sákjamuni Buddha meghagyta, hogy halála után neki is állítsanak sztúpát, mint a régi nagy királyoknak, a hagyomány szerint: mint a világkirályoknak. A Páli Kánonból kiderül, hogy kilenc sztúpát emeltek, melyek a hamvakat őrizték. A kilences szám az egyik legfontosabb szent szám a Jungdrung Bönben, a Bön kultúrában. Többféle formában, már jelen volt a régi tibeti kultúrában. Erre bizonyíték többek között a Felső-Tibetben talált ősi barlangi ábrák, vésetek.

Az ősi harcok népek kultúrájának fontos része a **Nap** és az **Ég** (vagy Menny) tisztelete. Ezen a ponton fontos kiemelni, hogy az előadás során felsorolt különböző elemekre, melyek a tisztelet tárgyai, több szinten lehet tekinteni. Figyelembe kell vennünk, hogy a mai ember eltávolodott a természettől, így a természetességtől is, s ilyen helyzetből nehéz dolga van, ha meg akarja tudni, hogyan éltek, éreztek, láttak, gondolkodtak az ősi népek, pedig csak eképp lehetséges megérteni őket, s részesülni bölcsességükben.

A központi jelkép, a legnagyobb tisztelet tárgya tehát a **Nap** volt. A Nap a fény, maga az élet. S ha továbbmegyünk, és arra gondolunk, hogy az ősi harcok népek a természettel szoros kapcsolatban voltak, akkor más nézőpontot is találunk. Ha nem tesszük különbséget külső és belső között, akkor a külső Nap tisztelete egyenlő a bennük lévő Nap tiszteletével. A belső Nap végső soron azt jelképezi, amit a mai tibeti bölcsességhagyományok Tiszta Fénynek neveznek. Önmagától létezik, nem befolyásolható, s maga a szeretet: mindenre és mindenkire világít, melegével éltet. Tulajdonképpen saját ragyogó természetünk (s ugyanakkor mindené). Ezenkívül a bölcsességet is jelképezi: forró lángjai elégetik a tudatlanság szennyeződéseit, sugarai kivilágítják a butaság sötétjét.

Később, a hanyatlás során természetesen e tudás, vagy inkább ez a kapcsolat halványodni kezdett, s ettől a tiszta, belső szemlélettől eltávolodott az ember.

A régi tibeti kultúrában ismert volt a **világ hármas felosztása**, melyet tibetiül úgy hívnak: *Tengilá* (w. steng-gi bla, Felső Lélek/világ), *Bárgyicen* (w. bar-gyi btsan, Köztes/Középső Cen), *Ogkilu* (w. 'og-gi klu, Alsó Lu)¹⁵, vagy máshogy: *Hlájül* (w. lha-yul, Istenek Világa), *Mijül* (w. mi-yul, Embervilág), *Okjül* (w. og-yul, Alsó Világ).¹⁶ A hármas világfelosztás Ázsia-szerte elterjedt világnézet volt, a lovasnomád népek is így tekintettek a világra.

A **Hlájül**ben laknak az istenek (a hlák, w. lha), s ide tartoznak az égitestek is, a Nap, a Hold, a Csillagok - melyeket még a 822-es Tibet-Kína békekötésen is tanúul hívtak -, és a már említett khjung, mely az alsóvilág-béli *lu*-kat uralja. A Felsővilágba tartozik a *Mujül* (w. dmu-yul) is, ahonnan Tönpá Senráb Mivócshe, s később az első tibeti király, Nyátri Cenpó is aláereszkedett.

A **Mijül**ben sokféle istenség és szellemény lakozik, vannak köztük jóságosak, semlegesek és rosszindulatúak. Itt lakoznak a *jül-hlák*, a helyi istenségek is, akik egy nagyobb terület, s annak lakói felett uralkodnak. Jóindulatúak, de büntet-

nek is, ha valami nem tetszik nekik, pl. szárazságot, földrengést vagy viharokat támasztanak.

Az **Okjül** legjellemzőbb lakói a *lu*-k (w. klu) és a *lumók* (w. klu-mo, női lu). A *lu*-t megfélemtették az indiai nágának. A *lu*-k vízzel kapcsolatos szellemények vagy istenségek, amelyek megjelenhetnek ember, kígyó, pók, skorpió, stb. képében. Esőt tudnak adni, de ha mérgesek, pl. provokálják őket, akkor betegségeket is okozhatnak, pl. leprát. Az Alsó Világban laknak a *sidák*ok (w. gzhi-bdag, m. az alap ura) is, amelyek a szádákok csoportjába tartoznak. A kolostorok és a házak alapjában tartózkodik, leginkább a bejárati ajtó jobb oldalán. Ha nem elégedettek, akkor építkezéskor lebontják éjszaka azt a falat, amit nappal felépítettek.

Sángsung további jellemzői

Ami Sángsung területi elhelyezkedését illeti, úgy tartják, hogy három nagy régiója volt, melyek neve *Gó* (w. sgo, m. kapu) vagyis Külső, *Phug* (w. phugs) vagyis Belső, és *Bár* (w. bar) vagyis Középső¹⁷. E három terület összességében kiadja a történelmi Tibet területét, sőt meg is haladja. A Sángsung Birodalom tehát nagy területre terjedt ki, de ez nem a hódítás erőszakos útján valósult meg, hanem a hasonló kultúrájú, életmódú és többnyire rokon népeket, királyságokat fogott össze és segítette azokat. Nem volt szorosan központosított ország, inkább egy lazább szövetség, vagyis a sángsungi király nem egyeduralkodó volt, hanem csupán feje a több király vezetése alatt álló szövetségnek. A Királyság bár nagy haderővel rendelkezett, mégsem volt agresszív, inkább a bölcsesség otthona, a környező népek gyámolítója, segítője volt. Ez tükrözi az ősi harcsmágus kultúra értékeit, és úgy tűnik, hogy Sángsung volt az utolsó igaz királyság a hanyatlás korában.

A Birodalom egyik legfontosabb székhelye a *Tiszé* (w. ti-se) hegynél volt (más néven Kailás, Kailása, Kailásza), ahol nem messze, a *Máphám-tó* (más néven Manaszarovár-tó) közelében fekszik a *Khjung-völgy* (w. khyung-klung vagy khyung-lung), más néven a Garuda-völgy, ahol ma is sok romot találhatunk. A Tiszé hegy talán a legfontosabb szent hely a régi Sángsungban. A világ közepét jelentette, s ezentúl egy olyan mennyei hegy földi másának tartották, amelyből Senráb Mivó származik. A mennyei ország neve Olmó Lungring (w. 'ol-mo lung-ring), s annak hegye a kilenc szvasztikából álló hegy, a Jungdrung Guceg (w. g.yung-drung dgu brtsegs). A Tiszé-hegyet több vallás is szentnek tekinti: a bönpó, a buddhista, a hindu és a dzsaina.

A mai Nyugat-Tibetben valaha nagy számú népesség élt. Teraszos művelésű földeken termeltek, és erődök, vagyis *dzongok* (w. rdzong) köré szerveződött a lakosság, melyek védelmezték őket, s egyfajta központok lehettek. Ma is megtalálani ezek romjait Nyugat-Tibetben, az Ezüst Kastély (t. Ngülkhár, w. dngul-mkhar) is ilyen volt a Khjung-völgyben. Nagyon sok épületet viszont mára eltűnt a föld színéről.

¹⁷ NORBU 1981

¹⁵ TSHERING DORJE 2007. március

¹⁶ BAUMER 2002, pp 29-39.

Nyugat-Tibetben valószínűleg szogdok is éltek, s településeik romjaira azt mondják a helyiek, hogy a szogpóké (w. sog-po), ami ma a mongolokat takarja, de e romok a mongolok megjelenése előttiek¹⁸. Mára elnéptelenedett a vidék, s a helyieknek, akik többnyire jakot illetve birkát terelő pásztorok, nomádok, ma már nincs emlékeztük a múlttól, az őseiktől, ám sokuk neve még a régi sángsungi klánok nevét őrzi.

A Birodalom virágzása körülbelül 1300 évvel ezelőtt véget ért, melyhez nem csupán a kultúra megváltozása/megváltoztatása járult hozzá, hanem az éghajlat romlása is. Kb. 4600-5200 méter magasan, Sángsung a legmagasabban fennálló magaslati civilizáció az általunk ismert világtörténelemben.

Sángsung emlékei a történelmi Tibet területén

Ahhoz, hogy valamivel tisztább képet láthatunk Sángsungról és annak kultúrájáról, nagy szerepet játszik John Vincent Bellezza,¹⁹ aki Felső-Tibetben kutatja Sángsung nyomait a tibeti plató Csángthang²⁰ (w. byang-thang, „északi síkság”, ejtése lehet még: *Dzsángthang*) nevű részén, ahol a sángsungiak templomok, falvak, erődök és sírhegyek kiterjedt hálózatát építették ki, s máig is sok rom található e rendszerből.

Az ősi éghajlat, a pollenek és spórák vizsgálata alátámasztja, hogy a ma lakatlan falvak, erődök, templomok, stb. körül a régi időkben az élethez kedvező körülmények voltak. Ezen kívül a fizikai jelek is árulkodóak: nagy építmények mára törmelékké romlottak, vagy épp eltűntek az eltelt idő hatására, így nem is tudhatjuk, mennyi és milyen épület állt valaha a régi Sángsungban. Az egyes köveken megtalálható bizonyos zuzmók elterjedtsége is egyértelműen rámutat, hogy azok az építőelemek évszázadok óta érintetlenek.

Bellezza a Csángthangon kutatva azt találta, hogy az ott élt sángsungiak főként a nagy tavak övezetében települtek. A szigetek, szirtek hegyfokok, ahol a sángsungi telepek nyomai találhatóak, védelmi szempontból előnyösek, de a helyválasztásban nagyobb jelentősége volt a szakrális okoknak. Az ősi bönpók képesek voltak felvenni a kapcsolatot a természet energiáival, kommunikálni, összhangot kialakítani velük. Ezeket az erőket gyakran megszemélyesítik, istenségek, szellemlények formájában, ahogyan azok a mágusok előtt megjelentek, amikor felvették velük a kapcsolatot. Ezek a lények közül az egyik legfontosabbak a *jül-hlák* (w. yul-lha), vagyis helyi istenségek, melyek szent hegyeknél, szent tavaknál tartózkodnak, és védelmezik az általuk uralt nagyobb terület lakóit, s uralják a területükhöz kapcsolódó náluknál kisebb szellemlényeket. Bellezza kutatásai nyomán arra következtet, hogy a sángsungiak gyakran a jül-

18 John M. Reynolds, Budapest, 2007. október 2.

19 <http://www.tibetarchaeology.com/article1.htm>

20 Csángthang a tibeti plató legmagasabb, leghidegebb, legszárazabb része, a történelmi Tibet észak-nyugati felén fekszik. Pusztaság, síkság, kb. 4500 méterre a tengerszint felett, évi átlaghőmérséklete -5 °C fok, s télen gyakran -40 °C fok alá is esik. Csak nomádok élnek e térségben, jakjaikkal, birkáikkal, kecskéikkel. Némely részeken olyan zordak a körülmények, hogy 10 m²-en 2-3 nomádot találni.

hlák tartózkodási helyéhez közel építkeztek, főként nagy tavaknál. A tavak a női energiával kapcsolatosak, ezért azokhoz női istenség tartozik. Bönpó szövegekben megtalálható, hogy eme istennőknek elsőbbségük van a hegyi istenségekkel szemben, akik hímneműek. Előfordul, hogy egyes jül-hlák megvilágosult lények megnyilvánulásai (pl. a Dánggrá Jumchó tó istennője Dánggrá Gyelmó, aki a Világ-mindenség Anyjának a megnyilvánulása), vagy magas szintű istenségek, melyek egyúttal a bönpó tanítások védelmezői is (pl. Tágó hegy-isten, Dánggrá Gyelmó istennő társa). Mindenesetre ezek a nagy tavak a középpontjai a csángthangi építkezéseknek: erődök, települések, templomok, mezőgazdasági területek maradványait dokumentálták. A főbb szent tavak a Námchó („Égi Tó”); a Dánggrá Jumchó („Tiszta Türkiz-tó”), Dárok Chó, Teri Námchó.

A sángsungi nyelv

A mai bönpók megőriztek többféle írást, amelyet sángsungi eredtűnek tartanak. Ezek közül az egyik legismertebb az a szvasztikás írás, amellyel a templomaikat, fontosabb épületeiket díszítik. Magáról a sángsungi nyelvről egyrészt a bönpó könyvek által megőrzött szavakból, szövegmaradványokból, tun-huangi szövegfoszlányokból szerezhetünk ismereteket, másrészt bebizonyosodott, hogy a sángsungi nyelv nemcsak a tibetivel mutat hasonlóságot, hanem sok szó összefügg a kinnauri nyelv szavaival, s Észak-India Almora kerületének nyelvvel és a ladakival. Chering Dordzse, kinnauri buddhológus rámutatott ezenkívül, hogy a sángsungi nyelv szanszkrit és kínai szavakat is tartalmaz.

5. kép. Sángsungi írás díszíti a Dolanji-i bönpó könyvtárat. Észak-India.

Bár Tibetből eltűntek, Nepálban és Észak-Indiában még élnek sángsungi le-származottak, kis közösségekben, s a mai napig őrzik a nyelvüket.

A Bónról

Az ősi Sángsung kultúrája és vallása a Bón volt. Tönpá Senráb Mivócshe volt a Bón nagy tanítója, összefogója, megreformálója. Előtte is volt Bón, és a „bön” szót több mindenre használták. Sokféle bönt gyakoroltak, többnyire mágikus gyakorlatokat, szertartásokat, és Tönpá Senráb Mivócshe egységesítette és rendszerezte azokat, továbbá egy sor új tanítást adott, összességében sokszintű tanítást. Ez lett a Jungdrung Bón, vagyis az Örökkévaló Bón (szanszkritul Szvasztika Dharma). Ennek az egyik fő különbsége a régebbi, úgynevezett primitív Bónhoz képest az állatáldozatok tiltása, illetve helyettesítése.

Magáról a Bón szóról a következőket tudhatjuk:

„A szónak sok különböző jelentése van. Tág értelemben jelentése: létezés, lény. Mint ige a bön jelentheti: mantrát és imát recitálni, tanítani, kifejezést adni valaminek, tanításokat adni. Azután a Bón tényleges jelentése: a létezés igaz értelme, azaz a tudat természete, a végső igazság. A hagyományt gyakran hívják Jungdrung Bónnek, melynek jelentése Örökkévaló Bón. Ez a jelentés a létezés igaz természetére vonatkozik, valamint ezen igaz létezés megvalósítására.

Buddha Tönpa Shenrab a Bón hagyomány alapítója a tanítások sokrétű szintjeit adta át. Az összes tanítás végső soron ezen igaz Természet magarázatára megy vissza.”²¹

A Bón szó eredetére vonatkozó sokféle magyarázat közül²² nagyon érdekes összefüggésekre mutat rá az, amelyre John Myrdhin Reynolds amerikai kutató hívta fel a figyelmet. Azt találta, hogy egy másik amerikai tudós, Beckwith kiderítette, hogy egy iráni nyelvű, buddhizmusra tért nép, a szogdok szava a Dharmára a „bwn” (e. bön) volt.²³ Ezt tükrözi a szó mai használata is a Jungdrung Bónben, ami ugyanaz, mint a tibeti Cshö (w. chos) vagy a szanszkrit Dharma szó jelentése, vagyis Igazság, Tanítás, vagy (más szövegekörnyezetben) jelenség. A bönpő szövegek a Bón szót „mágia” jelentéssel is használják.

A Bónnek nagyon erős belső-ázsiai, vagy ahogy mongol és kínai kutatók mondják, hun kapcsolatai vannak. A bön szónak kapcsolata lehet a kínai *wu* (varázsló, mágus, varázslat), a mongol *bö*, *böge* és a magyar *bű* (*bűbáj*) szavakkal is. Ez természetesen egyelőre csupán feltevés.

21 Részlet Khenpó Tenpá Jungdrung Rinpoche-vel, a kathmandui Triten Norbuce bönpő kolostor apátjával készített interjúból, melyet Jakab Katalin és Hendrey Tibor készített.

22 Egyes bönpő szövegekben a *gyer* (w. gyer) sángsungi szót is megtaláljuk a Bönre szinonimaként, és ez a szó a tibeti nyelvben is előfordul, „énekel”, „kántál”, „invokál” jelentéssel. Érdekes jelenség, hogy a magyar nyelvben hasonló hangzású szavakat találunk: a régi „jer”, és a ma is élő „gyere” szó, hívásra utalva. De a Bón szó magyarázatát Uray Géza professzor, XX. sz.-i tibetológus a „dó” (w. zlo, jelentése: hív) vagy „dá” (w. zla, jelentése: mond, mormol) szavakkal hozza kapcsolatba.

23 Vö.: Beckwith, *The Tibetan Empire in Central Asia*, op. cit., pp. 3-36.

Sok buddhista szöveg került elő szogd nyelven Közép-Ázsiából.

Senráb a hagyomány szerint 18000-17000 évvel ezelőtt született egy királyi családba, egyes források szerint Kr.e. 16016-ban. Más vélemények szerint 9000 évvel ezelőttre esik ez a dátum. Királyként élte az életét, miközben tanította a Jungdrung Bönt. Sok felesége és gyermeke volt. 31 éves korában pedig, hogy a Lemondás Ösvényének követőiben is hitet és bizonyosságot adjon, elvonult a világtól és szerzetes lett.

Senráb Mivócshe életrajzából kiderül, hogy a király nagy harcos és mágus volt. Erre utal pl. az az eset, amikor ellopatták 7 legjobb lovát, tudván azt, hogy milyen fontosak azok egy harcos számára. Élete alatt többször összeesap se-regével egy démonkirállyal, akivel mágikus harcokat vív. A hagyomány szerint Kongpóban éltek az ellenfél démonok. Az ő sötét hegyüket tüntette el Senráb Mivó, és a tudatából manifesztálta a Bón Ri-t, a „Bön hegyet”, amelynél az első tibeti király, Nyátri Cenpó leereszkedett, és itt áll a nyolcadik király, Drigum Cenpó sírja is, ami az első királysír, hiszen előtte a királyok halálukkor nem hagytak hátra testet.

A Jungdrung Bón tanítások legismertebb felosztása a 9 ösvény vagy jármű. Ebből az első négyet samanikusnak neveznek a nyugati kutatók (Tibetben nincs ilyen szó). Ezek közül az első a klb. jövődőlő módszerekkel foglalkozik, a második a démonokkal, istenekkel, szelleményekkel, démonúzással, a harmadik mágikus istenség-gyakorlatokkal, a negyedik pedig a halál utáni állapottal, az emberek halál után való segítségével foglalkozik. A többi öt ösvény felöleli azt a három szintet, mely a buddhizmusra is jellemző: ezek a Szútra, a lemondás útja, a Tantra, az átalakulás útja és a Dzogcsen, az önfelszabadulás útja.

Az ősi harcos kultúra nyomai a történelmi Tibetben

Végül nézzük meg az ősi harcos szellem későbbi megnyilvánulásait a megszállás előtti Kelet-Tibet területén, mely az ifjesítő népek érzéseit, szemléletét tükrözi.

A kelet-tibeti *khámpák* (w. kham-sa, Khám /w. kham/ tartomány lakója) híresek erejükről, erőteljes testalkatukról, sajátos modorukról. Általánosan mondják róluk, hogy egyenesek, nem rejtik el érzéseiket, sőt, emocionálisak, kimutatják, ha valamit gondolnak, éreznek. Lenéznek azt, aki előttük mosolyog, ám hátuk mögött kibeszéli, illetve támadja őket. Ezt szeretik is kihangsúlyozni. Erőteljes testalkatuk, a kard felé való tiszteletük is árulkodó jelek.

A történelmi Tibet észak-keleti Ámdó (w. a-mdo, Khám felett) tartományában a nagytiszteletű Ányemácshen-hegy (w. a nye rma chen) lábától délkeletre fekszik Szerthá (w. gser tha), mely Golok (w. 'go log) régió része. Ez a terület földrajzi adottságai végett nehezen megközelíthető, sziklás hegyek, hófödte csúcsok veszik körül, így természetesen védett a külső támadásoktól. Sok száz évig senkinek nem is sikerült leigázni Szerthát. Az Ányemácshen (vagy Mácshen Pomrá) hegytől ered a Mácshu folyó, amely Kínában Huangho, vagyis Sárga folyó néven ismert, s melynek nagy kanyarulatában fekszik az ősi hun terület, az Ordosz.

A golokok hagyományos főnökét az egyik legfontosabb buddhista védelmező, Mahákála egyik megnyilvánulásának, *Chogtyi Dágpó* (w. tshogs kyi bdag-po) leszármazottjának tartják. Vallásos tekintélye van, tanácsért fordulnak hozzá az emberek, de tényleges hatalma nincsen. Nem azért, mert nem tisztelik, hanem mert a terület lakói az ősi időktől fogva szabad és független: sem Hor²⁴ (w. hor), sem Kína nem tudta leigázni, törvényeiket figyelmen kívül hagyták, adót nekik nem fizettek.

Szerthá lakói azt mondják, hogy a régiójuk neve nem is *Golok*, hanem *Ngolok* (w. ngo-log), ami azt jelenti: lázadás (*ngo*: arc, *log*: meg/visszafordul, vissza, el-lentétes).

Námkhe Norbu, tibeti buddhista mester és kutató leírta egyik népdalukat, mely a golokpák természetét fejezik ki:

„Lázadok azok ellen ott fenn, lázadok Tibet ellen! / Lázadok! / Lázadok Tibet Dharma királyának parancsai ellen! / Lázadok, és az ég velem van! / A kék ég a lázadással van! / Lázadok azok ellen ott lenn! Lázadok! / Kína ellen lázadok! / A kínai kormány törvényei ellen lázadok! / Lázadok! Mi csináljuk a saját törvényeinket! / A törvényeket Má sziklás felföldjei szarvasának, / Mi magunk csináljuk! / Lázadok azok ellen ott lenn, lázadok, Hor ellen lázadok! / Lázadok Hor legyőzhetetlen lovasai ellen! / Lázadok, ez a hús, amit szeretek! / Én, a fiú, a lázadással vagyok!”²⁵

²⁴ A hórok az ősi időkben valószínűleg a hunokat jelentették. Később az ujgurokat, majd manapság a mongolokat értik alatta. Hor a neve egy Tibet középső részén fekvő területnek is.

²⁵ NORBU 1997, p3.

Felhasznált irodalom

- ARADI 2005: Aradi Éva: A hunok Indiában. A heftaliták története. HUN-idea, Bp., 2005
- BATSZAJHAN 2006: Zagd Batszajhan: A hun népek története. Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 2006. Ford.: Obrusánszky Borbála.
- BAUMER 2002: Baumer, Christoph: Bön. Tibet's Ancient Religion. Orchid Press, Bangkok, 2002. Eredeti német mű: Bön. Die lebendige Ur-Religion Tibets. ADEVA, Graz 1999.
- BELLEZZA 2002: Bellezza, John Vincent: Antiquities of Upper Tibet. Pre-Buddhist Archaeological Sites on the High Plateau. Adroit Publishers, Delhi, 2002
- HOFFMANN 2001: Hoffmann, Helmut: A tibeti műveltség kézikönyve. A mű eredeti címe: Tibet. A handbook. Indiana University Research Institute for Inner Asian Studies. Bloomington, Indiana.
- KARMAY 1972: Samten G. Karmay (szerk. és ford.): Treasury of Good Sayings, A Tibetan History of Bon, UK 1972 (repr. Delhi, Motilal Banarsidass, 2005)
- NORBU 1981: Namkhai Norbu: Necklace of gZi. Első angol kiadás: Office of Information and International Relations, Dharamsala, 1981. A felhasznált kiadás: LTWA, 1989. Az eredeti tibeti változat címe: *Bod rigs gzhon nu rnams la gros su 'debs pa gzi yi phreng ba*. LTWA, 1981.
- NORBU 1995: Namkhai Norbu: Drung, Deu and Bön. Narrations, symbolic languages and the Bön tradition in ancient Tibet, LTWA (Library of Tibetan Works and Archives) 1995² (repr. LTWA 1997)
- NORBU 1997: Namkhai Norbu: Journey Among Tibetan Nomads. An Account of a Remote Civilization. LTWA (1th Edition). Az eredeti tibeti mű címe: *Byang 'brog gi lam yig*. Italy, Merigar, Shang Shung Edizioni, 1983.

Szóbeli közlések, interjúk:

- A SÖNAM: Á Szönám, bönpó gese az Új Menri Bön Kolostorban, Dolanji, 2006. szept., 2007. január
- TSHERING DORJE: Chering Dordzse, sängsunggi származású buddhológus, Dolanji, 2007. március